

פ ס ק א ח.

העומר. (א)

דבר אל בני ישראל וגו' והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, (ויקרא כ"ג י') (ב) הה"ד מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש (קהלת א' ג'), (ג) א"ד בניסין בר יפת, בקשו חכמים לנגנו ספר קהלת לפי שמצאו בו דברים שהם משם לצד מינות, כי אמרו (ד) כך היה שלמה צריך לומר מה יתרון לאדם בכל עמלו יכול אפי' בעמלה של תורה בכלל, הורו ואמרו אילו אמר הכהוב בכל עמל ושתק, היינו אומרים אפי' בעמלה של תורה, כשהוא אוכר בכל עמלו, בעמלו הוא שאינו מועיל, אבל בעמלה של תורה מועיל: (ה) ור' שמואל בר יצחק אמר, בקשו חכמים לנגנו ספר קהלת לפי שמצאו בו דברים שהם משם לצד מינות, כי אמרו כך היה שלמה צריך לומר, שמח בחור בילדותו ויסיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך (שם י"א ט') משה אמר ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' (במדבר ט"ו ל"ט) ושלמה אמר והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך (קהלת שם), (ו) וכי הותרה רצועה, לית דין ולית דין, כיון שאמר כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט (קהלת שם) אמרו יפה אמר שלמה: ד' א מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש (ז) אמר ר' יוחנן תחת השמש הוא דאין לו, אבל (ח) למעלה מן השמש יש לו (ט) והוה תורה, דכתיב ה' קנני ראשית דרכו

הערות ותקונים.

(א) העומר, הפסקה הזאת נוסדה לט"ז נוסח, כי זו ראשית ימי הספירה, אך שנאי' שנסדרה הפסיקתא גם אינו יו"ט, היו דורשין צעניו של יום לזכר, וכן מרדכי היה דורש לתלמידיו צ"ט נוסח, נדיני מנחת העומר, כמו שתיארה בפסיקתא בפסקה הזאת זה המן ויש לו ח"ל. נמה אחס עוסקים ח"ל נמנות העומר שהיו ישראל מקריעין נוסח הזה צנית המקדש, וכן אמרו נמניה ט"ז ע"ל חזל לשכתה דיתני רבנן קמי ומחיו להו הלכות קמיצה לרבנן, פי' רש"י דורש צעניו של יום ושם עשר נוסח היה יום תנופת העומר, ועין נמדרש אסתר נפ' מהר קח. (ב) הה"ד מה יתרון, הפסקה הזאת ישנה כולה נמדרש וי"ר פכ"ח, וכן נשנה נמדרש קהלת רבה פ' מה יתרון, והנראה כולה כמתכונתה ותנניה, ח"ל תוך הפסיקתא רנתי פ"ח, נאשר היה חסר גם אחת פסקות, והגליוס המעתיק מן הפסיקתא דין, והתחלתה גם, מנות העומר, מה יתרון לאדם, וכו' נכ"י אקספארד. (ג) ח"ר ננימן בר יפת, נכ"י אקספארד. ונו"ר בפסיקתא רנתי, ח"ר ננימן בן לוי, ונקה"ר ח"ר ננימן לנד, ועין ננלי שנת ל' ע"ג, אמר רב יהודה בריה דרבי שמואל בר שילת תמניה דרב וכו'. ונמקום אשר פה, שדנריו נוטים לנד מינות, אמרו גם שדנריו סותרים זל"ז, ורמזנ"ס נמורה פכ"ח, הנ"ל כמו שהא פה בפסיקתא, גם ננו"ר וקה"ר. (ד) כך היה שלמה צריך לומר, נתימה, וכי היה רחוי לשלמה לומר דברים כאלה. (ה) ור' שמואל בר יצחק, כ"ה גם נכ"י אקספארד ונמדרש קה"ר גם, וכן נפ' שמה נחיר, וכן מונח צילקוט קהלת רמו תתקפ"ט נוסח הפסיקתא, גם בפסיקתא דין פסקא דשניה, ח"ר ננו"ר הסדר, וחס מלחך ר' שמואל בר יצחק לר' ננימן, ומלחך ר' ננימן לר' שמואל בר יצחק, חס טענת דמוכח. וגם בפסיקתא רנתי הגי' כמו שהא לפנינו פה, כי מתחיל גם מלחך ר' ננימן ונשטע הסיוס ע"י מעתיק אשר אהב הקינור וכתב "כל המדרש כדכתיב נמדרש רבות עד ואין אחס מניין לי העומר" ע"כ. (ו) וכי הותרה, נכ"י אקספארד, ונקה"ר נב' המקומות, חסרה מלת ובי ונו"ר נמקומה אלא. (ז) ח"ר יודן, נשנה ננו"ר, ונקה"ר גם, וצילקוט קהלת רמו תתקפ"ט נוסח הפסיקתא מתחיל ולשומח מה זו עושה שמהה שניה של מנוח ח"ר יודן וכו', חולס שנת המעתיק הנ"ל כי המתלה הזאת ולשומח כו', עד שמהה של מנוח, מוסנת למלחך שדנריו אשר הנ"ל צילקוט מנחמה שנת, אך המעתיק טעה ומנח אוחה למטה, ח"ל ח"ר יודן. (ח) למעלה מן השמש, נש"ס ננלי גם, אמרי דני ר' ינאי תחת השמש הוא דאין לו קודם השמש יש לו, ופירש"י חס יעמול נמורה שקדמה לשמש יס יתרון. (ט) חסו תורה. דכתיב ה' קנני ראשית דרכו

הרכו, (משלי ח' כ"ב) (י) ר' הונא ורב אחא בש"ר הלפתא אמרו, (יא) כל מה שהבריות מתגדלין מצות ומע"ט בעוה"ז דיין שהקב"ה מוריד להם את השמש, שנאמר וזרח השמש ובא השמש (קהלת א' ה'), ורבנן אמרי כל מה שהצדיקים עושים מצות ומע"ט בעוה"ז, דיין שהקב"ה מחדש פניהם כנלול חמה, שנאמר ואזהביו כצאת השמש בנבורתו (שופטים ה' ל"א) (יב) א"ר ינאי בנוגד שבעולם אדם לוקח לו ליטרא בשר, כמה הוא ינע כמה צער הוא מצטער עליה (יג) עד שלא יבשל בה, והבריות הם ישנים על מטותיהן, והקב"ה משיב רוחות, מעלה עננים, ומוריד נשמים, ומפריח טללים, ומגדל צמחים, ומרשן הפירות, (יד) ואין אנו נותנין לו אלא עומר עומר לקרבן; א"ר פנחס, בנוגד שבעולם אדם מכבם את כסותו בימות הגשמים, כמה [יגיעות] הוא ינע כמה צער הוא מצטער, עד שלא יגבנה, והבריות ישנים על מטותיהן והקב"ה מוציא מעט רוח ומגב את הארץ, ואין אנו נותנין לו אלא העומר בלבד:

(טו) א"ר אבין בא וראה כמה היו ישראל מצטערים על מצות העומר, (טז) רתנין חמן קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאוהו לעזרה, והיו מהבהבין אותו באור, (יז) כדי לקיים בו מצות קלי דברי ר"ם, ותכמים אומרים בקנים ובקלקת חובטין אותו, כדי שלא יתמער, נתנוהו (יח) באבוב, והאבוב היה מנוקב כדי שיהא האור שולט בו, שטחוהו בעזרה (יט) כדי שתהא הרוח מנשבת בו, הביאוהו דריחים של גריסות, והציאו סמנו עשרון, שהוא מנופה ב"ג נפה, א"ר לוי הרי שעמלת, ותרשת, וזרעת, ונכשת, וכסתת, ועדרת, וקצרת, ורשת, ועשיתיה אותה ערימה, אם אין הקב"ה מוציא לך מעט רוח שתורה (כ) מריבין אותו האיש חי, (כא) ואין אתה נותן שכר הרוח. מה יתרון לו שיעמול לרוח (קהלת ה' ט"ו): (כב) א"ר אלעזר, כתיב, ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנותן גשם וגו'

הערות ותקונים.

קנני כו', הסיוס הזה חסר נכ"י אקספארד וזו"ר ונקס"ר וצילקוט סס. (י) ר' הונא, נכ"י אקספארד ר' חונא. (יא) כל מה שהבריות מתגדלין צ"ל מסגלין כמו שהוא נקס"ר ופה נאמט: "עמל הוא תחת השמש. ואמר הוא למעלה מן השמש" ר' לוי ורנן ר' לוי אחרי כל מה שהבריות וכו', כמו שהוא נכ"י אקספארד, וצילקוט נגס הפסיקתא, ונקס"ר מקום מאמר ר' הונא לפני מאמר ר' יודן, וזו"ר נשמו מאמר רב הונא ונשאר רק מאמר ר' לוי ורנן לבד. (יב) א"ר ינאי, ישנו זו"ר ונקס"ר סס, וצילקוט מאמר רמז חרמינ ד"ה והנחתם את עומר נגס הפסיקתא, וכן מונא כל המאמר במקראי קודש להר"י סלמינא ח"צ דף ס"ה ע"ב ע"ג, ונקס"ר מאמר ר' ינאי ומאמר ר' פנחס הוא בנרחצת דברים, אולם זו"ר הוא כמו לפנינו בפסיקתא. (יג) עד שלא יבשל בה, צ"ל עד שיגבנה, כמו שהוא נקס"ר וצילקוט, וזו"ר ונכ"י אקספארד הגי', עד שיגבנה. (יד) ואין אנו נותנין לו אלא עומר לקרבן, זו"ר ואין נותנין לו אלא שכר העומר הסיד והנחתם את עומר ראשית קצירכם אל הכסן, ולדעתי צ"ל ואין נותנין לו שכר אלא העומר, ונקס"ר ואין אחס מניאין לו את העומר. (טו) א"ר אבין, מכלן מתחיל בפסיקתא רנני אחרי אשר קצת המעשהק ממונע מאמר ר' צימין עד כה כמו שהערות הערה ח', ונקס"ר חסר מכלן עד א"ר צרכיה, וראוי להוסיפו ע"פ הפסיקתא, ומדרג זו"ר סס. (טז) דתינן חמן, משנה מנחות פ"י מ"ד, ונא"ס הוא פ"ו דף ס"ו ע"א. (יז) כדי לקיים, עיין נרש"י ונדרשע"ז סס. (יח) אבוב, פירש"י כלי של נחשת, זה שמו ע"כ, ועיין ערוך ערך אבוב. (יט) כדי שתהא הרוח וכו', נמשנה שם שטחיה נעזרה והרוח מנשבת בו. (כ) מהיבין אותו האיש חי, ע"פ הפסיקתא יסד הפייטן מעריץ ליל שני של פסח, נפיוט אור ליום, שטחיה נעזרה עמלו לרוח חיים לכמור ע"ש צ"פ הרמ"ה, והציג שם דברי הפסיקתא. (כא) ואין אתה נותן שכר הרוח, זו"ר אין אחס נותנין לו אלא שכר הרוח הוי מה יתרון. (כב) א"ר אלעזר, מונא גם צילקוט תהלים רמז תצ"ה, וצילקוט ירמיה רמז רע"ז נגס הפסיקתא. ומונא במקראי קדש מרציו יוסף סלמינא פ"ו דף ס"ו ע"ב. נגס הפסיקתא וזו"ר שם פכ"ה מונא לפני המאמר הזה, ר' שמעון צר רני נסיו ליתתא כו' ע"כ וכן מונא גם צילקוט קהלת רמז תתקס"ז נגס הפסיקתא. אולם הניין פסיקתא מוסיף רק

העומר

וגו' (ירמיה ה' כ"ד) דיהב לכו כולא ולית אתן צדיכין ליה מן הדין, שבועות
 חקת קציר ישמור לנו (שם) ישמור לנו מן השרב ומן הדוחות קשות, ומן הטללים
 רעים, ואימתי באלו ז' שבתות, שבין פסח לעצרת:
 תני ר' חייא שבע שבתות תמימות תהיינה (ויקרא כ"ג ט"ו) אימתי הן תמימות
 (בג) בזמן ישוע ושכניו, ביניהם, א"ר יהושע בן לוי, (כר) סנטרד אנא ולית
 את

הערות ותקונים.

עד ולאביו כנאל השמח בגבורתו, ומן ר' שמעון בר רבי כנסו אחתה חסר הציון וי"ר
 פכ"ח וזילקוט אמור רמז תרמ"ג חסר זה, ועיין מדרש קהלת פ' מה יחרון, רבי עשה
 סעודת משתה ננו. (בג) ציון ישועה ושכניה ציניהם, ז"ל ציון שאין ישוע ושכניה ציניהם
 כמו שהוא במדרש קהלת, ובפסיקתא רבתי, וזילקוט אמור שם בשם הפסיקתא, ובכ"ו
 הקספ"ד ציון שאין ישוע ושכניה ציניהם ז"ל ושכניה, ובמדרש וי"ר פכ"ח חסרים המלות
 האלו וכתב במקומם "ציון ישראל עושין רצונו של מקום" זה צל ומוקצר דעת המעתיקים,
 שלא הבינו כוונת המחבר, ועיין במ"כ שם שהביא בשם ילקוט תהלים ציון שיש ישועה
 ושכניה ציניהם, מה שצ"ח ילקוט תהלים טעות הוא, כי לא נמצא המחבר הזה זילקוט
 תהלים, ברמז תש"ה גם הנוסחא שהביא גם זה הוא מחוסר צינת המעתיקים, כמו שהעיר
 הראשון (סימן פ"ו דפוס פראג דף ל' ע"ג) ומוצא ג"כ בזרע אפרים, ח"ל: בפסיקתא
 שניו שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות ציון שיש ישועה ושכניה ציניהם
 (כנוסחא הפסיקתא דילן שלפניו רק ושכניה ציניהם ציניהם) ויש מן הראשונים שלא
 סברו והבינו ציון שיש ישועה ושכניה ציניהם כלומר שצ"ח קיים וקריצין העומר בפסח
 ושתי הלחם בעצרת, וליתא, ופי' אימתי הן תמימות ציון שיש שבע שבתות ר"ח יסון ויאל פסח
 בשבת ויתחילו לספור ציניהם ולא יהיו השבתות תמימות כי שבעות יהיה בלחם בשבת ויהיה
 מ"ח בשבת של ט"ו צינן שהתחילו לספור עד אחד בשבת של חג השבועות שבע שבתות
 תמימות ולסימן נקט **ישוע ושכניה** כי ישוע ט' למשמרת, ושכניה י' למשמרת, וכ"ד
 משמרות הן מחדשין משבת לשבת וראש המשמרות הוא **יהויריב**, ומחיל שבת של ר"ח יסון
 ובשבת שלפני שבתוך ירדניה, ובשבת שהוא פסח כל המשמרות שוות כל ימי הפסח ולשבת
 של מוצאי פסח נכנס הדרום ואחריו בשבת ג' **שערים** ובשבת ד' **מלביא** שבת ה' **סימין**
 שבת ו' **הקצין** שבת ז' **אביה**, שבת שהוא ערב עצרת יכנס ישוע ולא יעמוד עד אחר עצרת
 כי יום עצרת כל המשמרות שוות, הכה אין עצודת **ישוע ושכניה** צין פסח לעצרת אבל
 אם ילדע יסון ופסח נג' בשבת או צ"ה יכנסו **ישוע ושכניה** צין פסח לעצרת לעצודה
 וגם לא יהיו תמימות כי יש למנות מנ' ועד ג' מה' ועד ה' ויכנסו ישוע ושכניה לפני
 עצרת כי בשבת שלפני יסון יכנס **יהויריב** ויהיו עוד ג' שבתות עד הפסח ויכנסו **ירדניה**
והרים ובשבת שבתוך הפסח יכנס **שערים** ויעמוד אחר הפסח בשבת ראשונה שאחר הפסח
 ויהיה עוד ז' שבתות עד עצרת ויכנס אף **שכניה** עד עצרת ויעמוד ואפי' יהיה פסח בלחם
 בשבת יהיה עצרת, ג' בשבת ויכנס שכניה קודם עצרת ויעמוד כי צ"ח בשבת שהוא ערב
 עצרת יעמוד עכ"ל. והרובה הלכות עצרת סימן רנ"ה מוצא ג"כ את המחבר בדרך זה
 והביאו המ"כ במדרש קהלת שם, והנאמן בעל זרע אפרים העיר שלשן הרובה לקוח הוא
 מספר הראשון ושם צו (ברוקה) קצת ט"ס ודילוג, ועיין בגמ' סימן ע"ה ה' סופרים
 עשרים וארבע משמרות היו במקדש כו' ואלו הן יהויריב ירדניה חרים וכו', ישוע שכניה
 כולן היו וקריצין בשבעת ימי חג וכו' ע"ש. (כר) סנטרד. מוצא צערך ערך סנטר א'
 בשם וי"ר, ובפסיקתא דהעומר, ופי' שומר, וכתב המוספי וכן פירושו צ"ל שומר, והרמ"ל
 לא צ"ח הוולגה היונית והיא *συνηγορια*, גם הביא שם הערך בשם מדרש ד"ר פ"ח
 [לפניו פ"ז] אזלת ואחנסבת לסנטרין דקרתא, וראוי לדעת שמקור המחבר הזה בירושלמי
 כתובות פ"ח ה"ג. ושם נטעות **לסנטרד**, וכן העתיק הי"ח בלגתי וז"ל **לסנטרד**,
 וכן מנאלתי המחבר לכתוב צו"ר פל"ד, ומוצא בנמרד גיטין דף פ' ריש ע"ג, סנטר שצנדר,
 ובמשנה ג"כ ס"ח ע"ה המוכר את העיר מוכר את הסנטר, וע"ש בנמרד מאי סנטר כו',
 והרש"ם שם הביא בשם רבינו חננאל שפי' סנטר שומר העיר, לשון נוטרה את הכרמים,
 והרמז"ם צ"ח שם כתב. סנטר הוא ענף ממונה לשומר העיר, ע"כ. ועפי' הפסיקתא
 יסד הפייטן, ליל שני של פסח, פיוט אור ליום, כמה ככרי מור לסנטר הלז-למור,
 שצנעות

את יהיב לי סגמורתי כלום, (כה) א"ר לוי (בו) מגיסק אנא, ולית את מנענים לי מתבשילך. רנדע מה אינן צריכים, אם רוח אם מל אם סגמ, (כו) כמו גרייס הזה שמועס בתבשיל ויודע מה הוא צריך, אם מלח אם תבלין, והוא שדור אומר (בח) נשם נרבות תניף אלהים (תהלים ס"ח י') (כט) אם נשם הוא צריכה נרבות, ואם מל הוא צריכה תניף אלהים, נחלתך ונלאה אתה כוננת (שם שם), א"ר בנייה (ל) אמר הקב"ה לישראל בני (לא) כשהייתי נותן לכם את העומר, (לב) הייתי נותן לכל אחד ואחד מכם עומר, כדכתיב עומר לגלגלות (שמות ט"ז ט"ז) עכשיו שאחם נותנין לי את העומר, אין לי אלא עומר אחד מכולכם, ולא עוד שאינו של חטים אלא של שעורים לפיכך היה משה מזהיר לישראל והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הבקן (ויקרא כ"ג י'):

(לג) א"ר קצרו (אויב ה' ה') זה נמרוד, רעב יאכל (שם) זה אברהם, ואל מצניס יקחוד (שם), (לד) לא בויין ולא במנן אלא בתפלה ובתחנונים, שנאמר וישמע אברהם כי נשבה אחיו וירק את תניביו ילירי ביתו שמנה עשר ושלש מאות (בראשית י"ד י"ד), ר"ל בשם בר קפרא אמר אליעזר לברו היה שדוא

הערות ותקונים.

שנעות חקות קציר לנו ישמור וע"ש צנאור הר"ה שהניח את הפסיקתא (המוצא צילקוט) וכתב כנגד זה י"סד כמה ככרי מור רחיס לזמור לסנטר הלז שהרי שנועות חקות קציר לנו ישמור ורחיף לתת לו סנטרותיו, ולזמור טעמו לכרות, כמו לא תזמור כי תמור נחם הוא ע"כ. (כה) ח"ר לוי, ז"ל ח"ר צריכה, כמו שהיא לנכון בכל המקומות, וזכ"ל חקספארה, ומה שהיא פה צס ר' יהושע זן לוי, הוא צויר צס ר' יהושע לנד, וצקה"ר ר' יהושע דסכנין צס"ר לוי. גם הוא שם אחר מאמר ר' צריכה (בו) מניסך חנא, ז"ל מנרסך, ולזמור לנכון צכ"ל חקספארה, וצויר, וצפסיקתא רנתי, וילקוט חמור, וילקוט תהלים רנתי תצ"ה, וירמיה רנתי רע"ו, וצערוד ערך מנרס צס פסקא דהעומר, וכתב צל"י קורין למנצל מנרס *μαγειρος* ע"כ, וצקה"ר שם הני' פסנטירך חנא, ולפני הרצ צל הערוך היה כן גם צויר, צמקום אשר לפנינו הוא מנרסך, כי ז"ל צערך פסנטר, צויר פ' חמור פסנטירך חנא כ', צפסקא דהעומר מנרסך חנא כ', והיא המלה הרומית obsonator. פ"י קונה כל צרכי הסעודה צנית ליתן להמנצל ונפלה הפליץ כהנו, וכ"כ המוספי. (בז) כמו גרייס הזה כו' עד אם מלח אם תבלין, חסר צכל המקומות, וכן צכ"ל חקספארה, וז"ל כמגרייס הזה. (בח) צס נדנות, מוצא צילקוט תהלים רנתי תצ"ה צס הפסיקתא, כי הניין פסיקתא, נשטט שם מתיקום, ומוספ על המאמר הזה. (בט) חס נסם כו', טוויס דצרי המ"כ צויר שם כי הנשם נדנה מהש"י כמו שתקנו חז"ל מכלל חיים צחסד, חנל הטל מן הדין הוא, צרית כרותה חזין הטל חסר לעולם כדליתא צמס' תענית, עכ"ל. (ל) חמר הקצ"ה כו', מנלתי המאמר הזה מוצא צסמ"צ (ה' מוספ"ס עשין קצ"ט) ח"ל שנינו בצפסיקתא, חמר להם הקצ"ה לישראל כמה עומרים נחתי לכם צמדנר, לפיכך הציאו לי עומר אחד ולא עוד שאינו של חטים חלל של שעורים עכ"ל. (לב) כשהייתי נותן לכם את העומר, כ"ה צפסיקתא רנתי, וילקוט חמור, חנל צויר חמר את המן, וגם צכ"י כרמולי נרסס צנדו על הגליון, צכת צן נשן "את המן" וכן צכ"י חקספארה חמר את העומר וצין שני חנלי עולה חמר "את המן". (לב) הייתי נותן לכל אחד ואחד מכם עומר וכו', עכשיו וכו', חין לי חלל עומר אחד, עכ"ל הפסיקתא יסד הפייטן צמערין ליל שני של פסח, צפיוט חור ליוס, טוניה כפולה ומוכפלת למקום עליו חמר, ר"ה עומרים צמדנר כנגדס חמר לחמור וע"ש צכ"י הר"ה שהניח דצרי הפסיקתא (המוצא צילקוט). (לג) אשר קצרו, מוכן עד והינך את העומר. חסר צילקוט חמר רנתי תצ"ה, וישנו צילקוט חמר רנתי תצ"ה צס הפסיקתא, וצויר פכ"ה הני' ד"ל והצחס. חת עומר הס"ד חמר קצרו רעב וכלל חמר קצרו זה נמרוד וכו'. וכן הנאמן מהרז"מ חקן צפסיקתא רנתי, שניל צ"ה חמר קצרו. (לד) לא צוין, דורש חלל כאלו נכתב צפחח וכל, ומוניס מלשון ננה וסוחרה, וחלסל צמדנר חסחר פ' והמלך קס וחל מנייסי יקחסח, לא צוין וחל צנינה חלל צתפלה וצתחנוניס, כמד"ל ננה וסוחרה חמח, זו היא התפלה המנינה על

העומר

(לח) שהוא עולה כך בנימטריא: ושאף צמים חילם (איוב שם), (לו) מי דחק ממונו של נמרוד אברהם וכל (לו) המצומתין לו:

ר"א אשר קצירו, זה פרעה, רעב יאכל, זה משה ואהרן, ואל מציינים יקתחו, לא בזיון ולא במגן אלא בתפלה ובתחנונים, שנא' ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי (שמות י"ד ט"ו). ושאף צמים חילם, מי דחק לממונו של פרעה משה ואהרן, וכל המצומתים להם.

ר"א אשר קצירו, זה סיחון ועוג, רעב יאכל, זה משה ואהרן, ואל מציינים יקתחו, לא בזיון ולא במגן, (לח) אלא בתפלה שנא' (למ) משמים נלחמו וגו' (שופטים ה' כ'). ושאף צמים חילם, מי דחק ממונו של סיחא דבורה וברק וכל המצומתים להם:

ר"א אשר קצירו. זה סנחריב, רעב יאכל זה ישעיהו וחזקיהו, ואל מציינים יקתחו לא בזיון ולא במגן אלא בתפלה שנאמר (מ) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר וגו' (ישעיה ל"ח ב') ושאף צמים חילם מי דחק לממונו של סנחריב ישעיהו וחזקיהו וכל המצומתים להם:

(מא) ר"א אשר קצירו זה המן, רעב יאכל זה מרדכי ואסתר, ואל מציינים יקתחו לא בזיון ולא במגן אלא בתפלה שנא' שק ואפר יצע לרבים (אסתר ר' ג') ושאף צמים חילם, מי דחק לממונו של המן מרדכי ואסתר, וכל המצומתים להם: ר"א אשר קצירו זה ל"א מלכים, רעב יאכל זה יהושע וכלב, ואל מציינים יקתחו לא בזיון ולא במגן אלא בתפלה שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך (יהושע ז' י') ושאף צמים חילם, מי דחק לממונו של ל"א מלכים, יהושע וכלב וכל המצומתים להם. ובאיזה זכות זכו ישראל לירש את ארץ כנען, הוי אומר, בזכות מצות העומר, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר והבאתם (מב) את העומר (ויקרא כ"ג י'):

(מג) והניף את העומר (שם שם י"א) כיצד היה מניף, (מז) רב חמא בר עוקבא בשדר יוסי בר חנינא אמר, מוליך ומביא לבטל רוחות קשות, מעלה ומוריד, לבטל טללים רעים, ר' סימון בשריב"ל אמר, מוליך ומביא למי שהעולם שלו

הערות ותקונים.

על הצרה כנגד המנייה על האדם בנולדתו ע"כ, משמע דרש אל נסבול. (לח) שהוא עולה כך נגמטריא, כן אמרו צנ"ר פמ"ד וצ"ס דרשים ל"ב ע"א, זה אמרם צנרייתא דל"ב מדות דר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מתין שדורשין גיטורא צנדרס? אס לחשון הרי הוא אמר שמונה עשר ושלש מאות דעולה למתן אליעזר ע"כ. (לו) מי דחק, דורש מלת ושאף, מלשון הוא יוסף ראש, שענינו לחיה ודחיקה. (לז) המנומתין, מונח בערוך ערך. נחת צס פסקא דהעומר, ופי' ענין חנור. (לח) אלל בתפלה, שאל' משמים נלחמו חסרון גדול פה, וכנ"ל אלל בתפלה [שנאמר ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו וגו' (צמדבר כ"א ל"ד) ושאף צמים חילם מי דחק לממונו של סיחון ועוג. ומה ואהרן וכל המנומתים להם, ר"א אשר קצירו זה סיחא רעב יאכל זה דבורה וברק ואל מציינים יקתחו לא בזיון ולא במגן אלא בתפלה]. שנאמר מן שמים נלחמו כו', ונאמר לנכון צנ"י חקספארד, ונפסקיתא רנתי, ונוי"ר שם. (למ) משמים, נ"ל מן שמים. (מ) שג' יוסב חזקיהו, צנ"י חקספארד, ונוי"ר ונפסקיתא רנתי, מונח צמקוס זה המקרא ויתפלל יחזקיהו המלך וישעיהו בן חמק הנביא על זאת ויעקו השמים (דה"צ ל"ב כ'). (מא) ד"א זה המן, מונח צמקוס חסתר פי' והמלך קם צמקתו. (מב) את העומר, נ"ל את עומר (צלי ה"א) ונס צמקיתא רנתי השנייה הזאת. (מג) והניף את העומר, צנ"ר שם, וצלקוט אמור רוח תרימ' צס הפסקיתא. (מד) ר' חמא צר עוקבא, כ"ס צנ"י חקספארד (אך שם ר' חסא צמקוס ר' חמא), ונפסקיתא רנתי, וצלקוט אמור, וכל צנ"ר נהפך הסדר כי יחס צנ"ר ר' חמא לר' סימון, וצנ"ר ר' סימון לר' חמא, וכאשר לפנינו צמקיתא הוא הנכון, כמו שצראה צ"ס סוכה ל"ן ע"ז ומנחות ס"ב ע"א מוליך ומביא מעלה ומוריד אר"ס צר אלל א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שהרוחות [צמקוס שם שצנדרס רוחות] שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. במערבא מתנו הכי, א"ר חמא צר עוקבא א"ר יוסי צר תנינא מוליך

עא

העומר

שלו מעלה ומוריד למי שהעליונים והתחתונים שלו, (מה) ר' אבין בש"י ור' נחמיה, ור' יעקב בר אבוי בש"ר יהודה ב"ר סימון, ור' יוחנן ור"ל: ר' יוחנן אמר, (מו) לא תהא מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר וכה אברהם אבינו ירש ארץ כנען, שנא' ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו (בראשית י"ז ח') על מנת, ואתה את ברחמי תשמור (שם שם ט') ואי זה זה מצות העומר: ר"ל אומר לעולם אל תהא מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר עשה הקב"ה שלום בין איש לאשתו, הה"ד והביא האיש את אשתו אל הכהן (במדרב"ה ט"ו) וכתוב והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קמח שעורים (שם) ואיזה זה מצות העומר: (מו) ר' אבהו ואמרי לה ר' סימון ואמרי לה ריב"ל ורשב"ג, [ריב"ל] אמר, היא שעמדה להם בימי גרעון, שנאמר ויבא גרעון (מט) (בתוך המתנה) והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים וגו' (שופטים ז' י"ג) (מט) מהו צליל על שצלל עליהם אותו הדור מן הצדיקים, ובזכות מה נצולו, בזכות לחם שעורים ואיזהו זה מצות העומר: (נ) ורשב"ג אמר היא שעמדה להם בימי חוקיהו, שנאמר והיה כל מעבר מטה מוסדה וגו' הנוסה ללחם בה (ישעיה ל' ר"ב) (נא) וכי יש מלחמה תנופה באותו הדור, הוי אומר זו מצות העומר, (נב) ורבנן אמרי היא שעמדה להם בימי יחזקאל, שנאמר ואתה (נג) (בן אדם) קח לך חטים ושעורים וגו' ועשית אותם לך ללחם יחזקאל

הערות ותקונים.

מולך ומצוה כדי לעזור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעזר טללים רעים ע"כ. עינינו הרואות, כי הצנני מציא דרש מערבי (שהוא ח"י) נגס ר' חמא, שהוא ממש כאשר לפנינו בפסיקתא, אשר היא אגדת ח"י וקרבן לאמת האליה כוונתו, ואשרי שהמחזיר הזה הוא נגס ר' יוסי נר חנינא, ידק מלך ממלכת נבטהדרין דף י"ז ע"ב דכל נמערנא הוא ר' יוסי נר חנינא ע"כ. ורש"י נפיר' ליקרא כ"ג י"א, הציג נ"כ הדרש המערבי הזה, ועל פי הפסיקתא יסד הקליר בתפלת טל, נפיוט תחת אילת עופר, יפיו נמעלה ומוריד להניק רוע טל, והרוריה הציג גם את הפסיקתא, ולא העיר שכן נגסה נמחזת כמו שהציגה. (מה) ר' אבין, עיין נוסחת ה"ר, ונפסיקתא רבתי סג, וצילקוט אמור נשמש סג האומר. (מו) לא תהא מצות כו', מוצא צילקוט אמור סג, גם צילקוט לך רמז פ"א נגס הפסיקתא. (מז) ר' אבהו, צו"ר, ר' אבהו ור' סימון וריב"ל, וצילקוט אמור, ריב"ל לצד, וצילקוט שופטים רמז ס"ג נגס הפסיקתא, ר' אבהו אמר ר' סימון אמר ריב"ל. (מט) נחזק המנהג, המלות האלה אינם נמקרא, לכן שמתי עליהן מסגרת. (מט) מצי' צליל על שצלל כו', עפ"י הפסיקתא יסד הפייטן, מעריצ ליל שני של פסח, ליל שמורים סיע נדק נעורים, צלל לחם שעורים צלילה חג הפסח. והרצ הר"ה הציג את מחמור הפסיקתא (המוצא צילקוט) וכתב כוונת נדריהם כפי שפירש החכם נצל קרבן אחר נספרי לצ אחרן באמרו: חז"ל דרשו הכתיב, כי הכתיב צלל צו"ר והוא מלשון רקות וענין הכתוב לומר שהיה הדור צלל ונעור וריק מן הנדיקים, אלא שמד להם להושיעם לחם שעורים שהוא קרבן העומר אשר הקרינו לו, כי ליל פסח היה דבר האל יתברך עם נדעון כמי' חז"ל והיום הזה היה יום ט"ז בניסן אשר הוא זמן הקרבת העומר ופי' הכתוב, והנה צלל הדור ועם כל זה לחם שעורים הוא היותהם נמחזת מצי' אותם, ולזה נצל השעורים כדק מלח צלל נגריה, להפסיקו מחמורו לחם שעורים ע"כ. חס פי' הפיוט ליל שמורים סיע נדק נעורים, לנעורים מן הנדק ולדור צלל היה מסיעם לכס שעורים. (נ) ורשב"ג אמר, כ"ה צו"ר, ונכ"י אקספארד, ונפסיקתא רבתי, גם צילקוט ישעיה רמז ש"ג נגס הפסיקתא ד"ה הדר יהיה לכס, אצל צילקוט אמור נשמש מכלן עד ורבנן אמרי. (נא) וכי יס מלחמת תנופה כו', עפ"י הפסיקתא יסד הפייטן, נמערצ ליל שני של פסח, ליל שמורים עומר חרמנו פלחם, ונזולחמית תנופה נלחם, צלל חג הפסח, ע"כ. ולמחמור הפסיקתא כוון רש"י (ישעיה ל' ל"ב) חז"ל ומדרש אגדה תנופת קציר העומר עומדת לישראל באתה מלחמה, כי ליל שש עשר ניסן היה עפ"ל. (נב) ורבנן אמרי, מוצא צילקוט אמור, וצילקוט יחזקאל רמז ש"ד. (נג) בן אדם, הסגרתי המלות האלה, כי אינם נמקרא. מה

העומר

(יחזקאל ר' ט') (נר) מהו ללחם, ריבה בה שעורים, ורשבנא אמר (נה) דברים שהם משלשלים בני מעים, ושמואל אמר (נו) חמץ אמרין (נו) עברין מיניה חררה לכלבא ולא טעמיה: שאלה מפרוניתא אחת, את ר' יוסי בן חלפתא אמרה ליה. כמה צער נצטער אותו צדיק כמה עברים כמה שפחות יש לו, והם (נח) מבובזין במאכל ובמשהה, אמר לה כל כך למה לתדעך שכל מקום שישראל בצער הצדיקים הוון עמם בצער.

(נט) ר' לוי אמר היא שעמדה להם בימי המן, את מוצא כיון שראה מרדכי לחמן, והסוס בירו אמר כמדימה לי שאין רשע זה בא אלא להרגני, אמר לתלמידיו ברוחו לכם, שמא תבנו בגחלתי, א"ל בין למות בין לחיים, לא נשובך יתך, (ס) מה עשה נתעטף במליתו ועמד להקב"ה בתפלה ובתחנונים, בא המן וישב לו, (סא) א"ל במה אתם עסוקים, א"ל במצות העומר, שהיו ישראל מקריבין כיום הזה בבית המקדש, אמר להון וממה הדין עומרא, מדהבא או מכספא, או דחמים או דשעורים, א"ל דשעורים, א"ל וכמה הוא (סב) טימי, ב"י קנמרין או בעשרים קנמרין. א"ל סגין ב"י סגין, א"ל קומו הנצחין עשרת סגין מנכון לעשרת אלפין קנמרין דכספא, (סג) כיון (סד) דחסל מן מצלי, אמר המן למרדכי סב לבוש

הערות ותקונים.

(נר) מהו ללחם, ציקרא רבה חסרים שתי המלות האלה, ואם הגירסא ר' חמא נר חלפתא אמר ריבה בהן שעורים, וע"ש צד"מ וצ"פ, וצילקוט אמור, וצכ"י אקספארד הוא צס ר' חמא נר חנינא. (נה) דברים שהם משלשלים בני מעים. צכ"י אקספארד, וצויר, דברים שהם מרינים את בני מעים, ופ"י המ"כ מרינים משלשלים ע"כ. וצילקוט אמור מרפס את בני מעים, ונפסיקתא רבתי שהם מרינים את בני מעים, וצא לפרש טעמא דריבה בה שעורים, וכן אמרו בשבת ק"ח ע"א אכלין נהמא דשעורא כי היכי דלשתכל. (נו) חמץ אמרין, ר"ל צנצלי כי גם אצל הנצלים היו נמצאות זריות קדומות, וחמץ הנאמר צירושלמי או צנצנת ח"י, היינו צנלי (עין אגרת נקודת דף ה' ע"א) ור"ל צנרייתא צנצלת אמור. והנאמן מהר"ם ז"ל שנה צמח"כ צה צמ"ש אות ל"ח חמץ אמרין צה"י ע"ש. אולם פה הכוונה על הנצלי כמו שהנצלי צהערה שאתר זס. (נז) ענדין מיניה חררה, פ"י שעשו מן התערובות הזה עוגה, ונתנוה לכלב ולא רצה לאכול. וכוונתו לחמץ ח"ל הנמצא צנצלי עירובין פ"א ע"א, והא הוה דהוה צנזי דמר שמואל ודדיה לכלבא ולא אכלה, הוה דאמר מיני הוה, דכתיב קח לך חטים ושעורים וגו'. (נח) מבוזזין במאכל ונמשהה, כ"ה צכ"י אקספארד וצילקוט אמור צס הפסיקתא, ונפסיקתא רבתי והם מנזין, והנה הנאמן צנל זרע אפרים צנלי מנזנזין, ר"ל שהם אוכלים מעדרים והוא אוכל מאכל מאוס, אצל צויר הני' מפסלן צאכלין ונמשקן שלו, ע"ש צמ"כ ויד"מ. (נט) ר' לוי אמר צויר אמור שם פכ"ח וצילקוט אמור, ונפסיקתא רבתי, ונמדרש אסתר פ' מחר קח את הלבוש, וצילקוט אסתר רמז אלף כ"ח, ונמדרש אצל גור"ן (צית המדרש ח"א נד ט"ז) פ' אל תפל דבר, ועין א"ס מנייה ט"ז ע"א וצרש"י שם. (ס) מה עשה נתעטף צנצלתו וכו', נמדרש אסתר שם אמר להם א"כ נעמוד בתפלה ונפטר מתוך התפלה. (סא) צמה אסם עסוקים, א"ל צמנות העומר, וכן תראה צמח' מנייה ט"ז ע"א אצל אסכסיה דיתני רבנן קמי ויחיה ליה הלכות קמינה לרבנן, ונמדרש אסתר רבה צכ' אצל קח את הלבוש, חסלן צלותאן יחנן ועסקן בהלכות מנות העומר שהרי אותו היום שם עשר ניסן היה, ונאמרו היום היו מקריבין עומר צמון צמית המקדש קיים. אחת המן לצנציון, אמר לן צמה אחת עסקין, אמרו לו צמנות העומר הוה"ה ואם מקריבין וגו' חמץ אמרי הלכות קמינה אחו ליה, צ"ל להו ר"ל לרבנן וטעה המ"כ שפי' הראו לו להמן. והוא חמץ אמרין כוונתו לנמדרש מנייה שם. ועפ"י הפסיקתא יסד הפייטן (מעריב ליל שני של פסח) ליל שמורים קומץ השניע לצננה, פ"י מרדכי השניע והספיק לשנן הלכות קמינה צנלי פסח. (סב) טימי, צויר ואסתר רבה כתב המ"כ כיה היה ערכו ואומר דמי שווה עכ"ל, והוא מלה יונית חמץ ועיניה מחיר ועדך הדבר. (סג) כיון דחסיל, צויר וצילקוט אמור, ואסתר, רמז אלף כ"ח י' פה הוספה וליה צכ"י אקספארד, ונפסיקתא רבתי, ונמדרש אסתר, ונמדרש אצל גור"ן: "כיון דשמעת אסתר כן אפקת כרה בכל מדינתא ואמרה לא יפתח נר נא

עב

העומר

לבוש הרין לבושא דמלכותא, א"ל מה את מבוה מלכותא, אית בר נש לביש לבושא דמלכותא (סה) ולא סחי, אול בעי (סו) בלנא ולא אשכחיה, מה עביר (סו) אסר זוניתיה ועד ואסחיה, כיון דנפיק, א"ל סב לבוש הרין כלילא, א"ל מה את מבוה מלכותא אית בר נש לביש כלילא דמלכותא ולא מספר, אול בעי ספרא ולא אשכחיה, מה עביר אול לביתיה ואייתי מאני ספרא מנו ביתיה, וייתב ומספר ליה, (סח) שרי מיתנח א"ל (סט) ווי ליה להרוא גברא, דעביר (ע) קומוס פנטון, קומס קלטור, ואתעביר בלן וספר. א"ל (עא) ולית אנא חכים לאבוי דהאי גברא שחק

הערות ותקונים.

חנות נגו שוקא. כל עמא יפקון להון פרטי דיהודאי צעי לתנטלנא ע"כ. וצילקוט אסתר להרין חכנטי, חולי ציל אפטי ור"ל כל עמא יפקון לאפנטי, לקראת פמו כי המלה יונת *ἀπάντη* (עיין ערוך ערך אפנתי), והמ"כ פי' פרטי המושל והשליט והוא דחוק. (סד) דחסל יון חולי, פי' אחר שסיים תפלתו. (סה) ולא סחי, פי' ולא רחן צשור צמים, ועיין צפדרי"א פי', אלא הוליכתי לבית המרחק. הלך עמו לבית המרחק ע"ש. (סו) בלנא, מלה יונת *βαλανεύς*, בעל המרחק. וצ"ל אקספארד צטעות בלנא. (סז) אסר זוניתיה, כ"ה צ"ל אקספארד, וצילקוט אמור צשם הפסיקתא, וצו"ר הגירסא אסר מטו ווסתיה ועל חזניה (צ"ל חזניה) וקנחיה. וצפסיקתא רבתי דפוס פראג ולבנו, אסר זופיתא וצדפוס שקלאצ וצרעסליא, אסר זוניתא, וצמדרש אצא גריון חסר זה וצמדרש אסתר אסר חרציה, וצו"ר שם כתב המ"כ קשר מטי מוסתיה [צ"ל ווסתיה] פי' הערוך ערך ווס צנג מוזיס, וצילקוט גרים זוניתא, ופי' חסר, וצמנל אסתר גרם חרציה [צ"ל חרציה] פי' קשר מתניו עכ"ל, ורציתי צערוך ערך זנס הביא וז"ל צפסיקתא דהעומר מה עביר אסר זונסמיה ועל אסמחיה ס"א ווסתיה פי' מוכנסים וי"מ אזור עכ"ל, מדצנן הערוך האלה אלו למדים שמים, הא' שז"ל צפסיקתא דילן זונסמיה והיא המלה הינית *חשט* ופי' חסרה, והבי' שגמלי "מטו" צו"ר היא יומרת צטעות ואני' שם ווסתיה היא הס"א שהביא הערוך, אך צזה לא יצאו עוד די חזנתי, כי מה צאור מלת ווסתיה? לכן אמור אני כי צ"ל צערוך ס"א ווסתיה והיא מלה יונת (עיין מוספי ערך צסחא) ופי' סיר וחסרה שגמלין לפני הנגדים לשמרים מטנף ולכלוך, ועיין מוספי ערך זנס שכן היתה לפניו הני' צערוך ווסתיה, אך אחרי שגמל צזה המלה צערוך ובעשה ווסתיה צלות ו' תמורת ז', תקנו כן המניחים גם צו"ר על פיהו, ותקוים זו היא קלקולס. ואין ספק צדי שגם צפסיקתא רבתי היה כחצ ווסתיה, אך ע"י טשטוס האותיות עשו אחר כך זופיתא. (סח) שרי מיתנח, פי' החל להתאנח, ואח"כ חסר, א"ל מה לך מיתנח. (סט) ווי ליה להרוא גברא צכ"ל אקספארד, וצפסיקתא רבתי. ווי ליה לאצוה דההוא גברא מעביר וכו'. (ע) קומוס פנטון קומוס קלטור, כ"ה צילקוט אמור, וצמדרש אצא גריון, אצל צכ"ל אקספארד, קומי ספנחין קומי סקלטור. וצו"ר מאן דעביר קומוס צגרון, מאן דעביר קומוס קלטור, מאן דעביר מנסטאר פלטין, וצמדרש אסתר דומין פנטין קמין קלטור, וצפסיקתא רבתי קומוס פנטון, קומוס קרטור (כ"ה צלשצא הדפוסים פראג שקלאצ וצרעסליא אצל צדפוס לבנו קומוס קסטור) וצערוך ערך קומוס, הביא ח"ל צו"ר מאן דעביר קומוסקלטור כי ווסקא דהעומר ווי ליה להרוא גברא כי קומוס פנטון קחמוקלטור [צ"ל קומוסקלטור] עביר בלנא ווסר ע"כ, וע"ז כתב המוספי פי' צל"י *κομης* וכן צרווי *comes* נגיד ופי' קומיס פנטין צל"י *κομης ἀπάρτω* נגיד על כל הדצרים, ופי' קומיס קלטור צל"י *ἀσώτης ἀλγέτωρ* מיונה על שלוחי צית דין, ולא חסכן נירסת קחמו קלטור כי אס קחמוקלטור. (ר"ל כמו שחקניה צדצרי הערוך) או קחמוקרטור פי' צל"י *κοσμοκρατωρ* אדון עולם עכ"ל. מזה נראה כי הגיר' אשר צפסיקתא פה היא הנכונה, וגם צפסיקתא רבתי נאחזה היא צחלק למ"ד צר"ה נהכות לרוב, וצמדרש אסתר הגינו תחת מלת קומוס מלת דומין, שהיא הרומית Domine והיראתה נ"כ אדון, ומן מלת קומות השנית נעשה קמין, כי היה כחצ קומי צקו למעלה ונעשה מן ו' אות נ' הרגיל לרוב, והנה נאחמו רואים שגמלות קומוס צגרון ומנסטאר פלטין צו"ר לא היו לפני הרצ צעל הערוך צמדרש שם, ופתרון מלת צגרון נעלם ממני, אולם מנסטאר היא הרומית Magister פי' שר ומושל, ולטעין הוא היכל וארמון, וא"כ עכינו שר הארמון. (עא) ולית אלא חכים לאבוי פי' וכי אין אף מוכיר לאבוי של אותו

שחיק טמא בלני וספר בכפר (עב) קרינוס, ואת משבת מאני ספרא דידיה, א"ל קום רכוב על הדין סוסיא, (עג) א"ל לית בחילי, דאנא סב, א"ל קום דאנא (עד) מסיד קדלי ואת דרים עלוי, סליק ורכוב, למסימא לכון, ואתה על במותימו תדרוד (דברים ל"ג כ"ט) ביון שרכב על הסוס, דתחיל לקלם להקב"ה ואמר ארוממך ה' כי דליחני (תהלים ל' ב') וגו'. תלמידיו מה היו אומרים, זמרו לה' חסידיו וגו' (שם שם ה') (עה) אותו רשע מה היה אומר, ואני אמרתי בשלוי וגו' (שם שם ז'). אסתר מה היתה אומרת, אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן מה בצע ברמי כרדתי אל שחת וגו' (שם שם ז' ט') ישראל מה היו אומרים, שמע ה' וחנני ה' היה עוזר לנו: (שם שם י"א) (עו) א"ר פנחס (עו) בקריאת שמע היה עוסק ולא הפסיק, שנ' למען יזמרך כבוד ולא ירום ה' אלהי לעולם אורך (שם שם י"ג):

חסלת פסקא העומר.

הערות ותקונים.

אותו האיש יטקו ענמותיו, שהיה נעל מרחק ומגלה נכפר קרינוס ואתה מנחת כלי הגלוח שלו. (עב) קרינוס, כ"ה צו"ר, ונכ"י אקספארד, ונאסתר רנה, ונמדרש אלא גרין, וזילקוט אמור נטעות קריטס ונ"ל קרינוס ונחנצרו אותיות נו ונעשית ט ומן סמ"ך נעשית מ"ס סתומה, ונפסיקתא רנתי נוספו המלות, עשרים ושנים שנה" נכפר קרינוס, והוא עפ"י נמרח מנילה ט"ז ע"ה ולא ספר של כפר קרינוס היינו? תנא תנא ספר של כפר קרינוס היה כ"ז שנה. ונחנצרה נמרחא שם המלה כי נחנצרו יג ונעשו צ, וס נחנצלו נאות ס' וע"ז נעשה מן קרינוס קרצום. ועין מה שהעירות נפסקא ויהי נחני הליכה הערה ע"ה, על השם קרינוס. (עג) א"ל לית בחילי, נפסיקתא רנתי לית מנילה [נ"ל בחילי] דלאג גר סב, א"ל וליא אלא גר סב, א"ל ולא את הוא דנרמת לנפך. וכ"ה כן צו"ר, רק שם הגיר' נמקום לית בחילי לית צי כה. (עד) מומך קדלי, כ"ה צו"ר וזילקוט אמור, ונכ"י אקספארד מיימך, פי' אשפיל ערפי (עורך תרג' קדל) עין מתורגמן שרש מך ונפסיקתא רנתי מיימך, והנהיה שם הגלוח מהר"ם, ש"ל סמך לך קדלי, פי' אני אשפיל לפניך את ערפי ע"כ, ורליתי נמדרש אסתר הנוסחא סמוך קדלי, וכתנ שם המ"כ נמדרש רנה גרס' מומך ופי' משפיל עכ"ל, ולאג אשר כי שלשה פעמים מציא המ"כ שם נכס נמדרש רנה ונאמח אין כל רשע מזה נמדרש נמ"ה, אך טעות היא, והמ"כ נענמו כתנ נמ"ר נראשי חינוח, וכוננו היתה נמדרש רנה, והוא צו"ר פכ"ה, שהביא שם נמאמר שלפניו, אך המדפיסים לא הבינו ועשו מזה נמדרש רנה. (עה) אותו רשע מזה היה אמור, מזה המאמר לקח רש"י דצרו צפי' להללים ל' י"ג. ה"ל ורנתינו-דרשו כל המזמור על מרדכי ואסתר והמן, נפסיקתא זוטא, ואני אמרתי בשלוי אמר המן, אלק ה' אקרא אמרה אסתר כו'. עד היה עמר לי הפכת מספדי למחול לי אמר מרדכי וכל ישראל עכ"ל, ומלת זוטא צרש"י ט"ס ונ"ל דהעומר וגם צרש"י מנילה ד' ע"ה הביא רש"י הדגשה הזאת נכס פסיקתא סתם ה"ל תמרך כבוד האל קרא, נמזמור ארוממך ה' כי דליחני דרשין נפסיקתא נמרדלי ואסתר והמן ואתגורש כו' עכ"ל, ואף אם נמנח הפרשה הזאת גם צו"ר ואסתר רנה ומדרש אלא גרין, הביאה רש"י רק נכס הפסיקתא, יען דע שהיה מקור ומעין כל המדרשים. וכן רליתי צאור זרוע ת"ז ה' מנילה סימן שס"ט, הביא אמר המן והפסיקתא. (עו) א"ר פנחס, כ"ה נכ"י אקספארד, וצו"ר, וילקוט, אגל נפסיקתא רנתי, א"ר יצחק א"ר פנחס. (עו) נק"ה היה עוסק, עין ציפ"ת צו"ר שם, שמנחל איך דייק מהא קרא שנק"ה היה עוסק, והגלוח מהר"ם כתנ נק"ה היה עוסק מרדכי נשעה אגל המן להרכיבו ולא היה רונה להפסיק בנאמח ש' למען תמרך כבוד וגו' ר"ל שנשעה אגל הרשע לומר לפניו ולכבדו לא היה דומם ממה שהתחיל בהודאת ה' שהוא ק"ה עכ"ל, ונמדרש אסתר נוסחא אחרת, רוח הקודש מה היתה אומרת? למען תמרך כבוד ולא ירום ה' אלהי לעולם אורך.

פ ס ק א ט.

שור או כשב. (א)

שור או כשב או עז כי יורד (ויקרא כ"ב כ"ז), (ב) צדקתך כהררי אל משפטך תהום רבה, (תהלים ל"ז ו') (ג) ר' ישמעאל ור"ע, ר' ישמעאל אומר הצדיקים שדם עושים את התורה שניתנה מהררי אל, הקב"ה עושה להם צדקה כהררי אל, אבל הרשעים שאין עושים את התורה שניתנה מהררי אל, הקב"ה מרדק עמם עד תהום רבה. רע"א אלו ואלו הקב"ה מרדק עמם, מרדק עם הצדיקים ונובה מהם מיעוט מעשים רעים שעושים בעולם הזה בשביל ליתן להם שכר טוב לעתיד לבא. וכן משפיע טובה ושלוה לרשעים בעה"ז ומשלם להם מיעוט מעשים טובים שעושים בעה"ז בשביל ליפרע מהם לעתיד לבא, (ד) ר' מאיר אומר משל הצדיקים בדירתן, שנ' (יחזקאל ל"ד י"ד וט"ז) (ה) כמרעה טוב ארבעם, ומשל הרשעים בדירתן שנאמר (שם ל"א ט") ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את תהום. ר' יהודה ברבי אמר (ו) הובלתי כתיב, מנהגו של עולם (ז) אין עושין כסוי לנגיעת לא של כסף (ח) [ולא של זהב, ולא של נחשת, ולא של ברזל] ולא של ברזל, ולא של עופרת, אלא של חרס, מפני שהוא מין במינו. כך אמר הקב"ה, נהינם חושך, (ט) [והתהום חושך], ורשעים חושך, יבא חושך ויכסה חושך בחושך, שנ' (קהלת ו' ד') כי בהבל בא, ובחושך ילך, (י) ובחושך שמו יכוסה: ר

הערות ותקונים.

(א) שור או כשב. היא קריאת התורה לפסח, עפי' משנה (מגילה ל' ז') נפסק קורין נפרשת מועדות של חרות כהנים ופירש' שור או כשב, והנה גם הפסקא הזאת חסרה נכ"י הרש"ל, והעתקתה מכ"י כרמולי, ותקנתיה עפי' כ"י אקספארד, והפסקא הזאת נמנעת במדרש ו"ר כפ"ז, ונתחומא פ' אמור. (ב) צדקתך כהררי אל, גם נזכר אמור (דף נ"א ע"א) מתחיל שור או כשב או עז, ר' יוס' פתח צדקתך כהררי אל וכו'. (ג) ר' ישמעאל ור"ע, כן מתחיל גם נכ"י אקספארד, ונסתה במדרש נ"ר דף פלג, ומזכר צילקוט תהלים רמז תשכ"ז נזכר, אצל נז"ר שם, ונתחומא, זה הוא בלחש המאמר, והתחלה אחרת שם לדרוש הזה, אך נז"ר חסר בתוך ההתחלה, ומתוקן לנכון נתחומא שם, ויש לתקן נז"ר שם עפי' התחומא. (ד) ר' מאיר, כ"ה נכ"י אקספארד, ונז"ר ונרש מדרש נז"ר, ותחומא וצילקוט תהלים שם, אצל נז"ר פלג, וצילקוט יחזקאל רמז שצ"ט, מונח זה נזכר ר' לוי, וט"ס הוא. וצילקוט יחזקאל שם נרשם נז"ר, במדרש רנ"ה נטעות, ונ"ל נ"ר והוא המאמר שרשומתי נז"ר פלג, והמונח נ"ל צילקוט תהלים שם, כי במדרש נז"ר המאמר נשנים קצת, גם הוא שם נזכר ר' מאיר. (ה) כמרעה טוב ארבעם, המקרא נעתיק נטעות וכנ"ל נמרעה טוב ארעה אותם ונכרי מרום ישראל יהיה ניהם וגו', אני ארעה נאלי ואני ארענם (יחזקאל ל"ד י"ד ט"). (ו) הובלתי כתיב, כ"ה נז"ר, ונתחומא, ובמדרש שו"ר פ"ד, במקרא כתיב האנלתי, ומפרש ר' יהודה שהוא כמו הובלתי, ופי' הנלתי את הרשע למען אכסה לעני את התהום, ונז"ר ורש' נז"ר חסרים המלות, הובלתי כתיב. (ז) אין עושין כסוי לנגיעת, עיין שו"ר פ"ד, חזקיה אמר, הגיעה הזו נמה מוכסין וכו'. (ח) ולא של זהב, המלות האלה היו חסרות נכ"י כרמולי, והוספתים עפי' כ"י אקספארד. (ט) והתהום חושך, כן הוספתי עפי' כ"י אקספארד והמדרשים, ונז"ר ונתחומא נתרצנו הדברים "גיהנם חשך, דכתיב יהי דרכם חשך ותקלקלות תהלים ל"ה ו') ותהום חשך, שנאמר וחשך על פני תהום (בראשית א' ז') והרשעים חשך, שנאמר והיה נחשך מעשים (ישעיה כ"ט ט"). (י) ותחשך שמו יכוסה, אחר סיום הכתוב הזה נמנע נתחומא כדברים האלה: "שניין הרבה (נזכרים ווינציין הרבה שניין) יש למקרא הזה אלא שלא להטריח", ואינם מדברי הספר, אך מאחד המעתיקים וראיתי

(יא) ר' יונתן בש"ר אושעיא, מסרס קרא, (יב) קרי צדקתך על משפטך, כהררי אל על תהום רבה, (יג) מה הרים הללו כובשין על התהום שלא יעלה ויצוף העולם, כך מעשיהם של צדיקים כובשין על הפורענות, שלא תבא לעולם. ד"א צדקתך כהררי אל מה הרים הללו אין להם סוף, כך אין סוף למתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, ומתן שכרן של רשעים תהום רבה, (יד) מה התהום הזה אין לו חקר כך אין חקר למדת פורענות של רשעים לעתיד לבא, (טו) ומה הרים הללו גלויים, כך מעשיהם של צדיקים גלויים, שנ' (תהלים ע"ב ה') ייראוך עם שמש ולפני ירח וגו'. ומתן שכרם של רשעים תהום רבה, מה התהום הזה טמון, כך מעשיהם של רשעים טמונים, שנ' (ישעי' כ"ט ט') והיה במחשך מעשיהם. ד"א צדקתך כהררי אל, (טז) מה הרים הללו נורעים ועושין פירות, כך מעשיהם של צדיקים עושים פירות, שנאמר (ישעי' נ' י') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, משפטך תהום רבה, מה התהום הזה אינו נזרע, ואינו עושה פירות, (יז) כך מעשיהם של רשעים, אינם עושים פירות, שנא' (שם שם י"א) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו.

(יח) ד"א צדקתך כהררי אל, א"ר יהודה ב"ר סימון, צדקה שעשית עם נח בתיבה, כהררי אל, שנאמר (בראשית ח' ד') ותנח התיבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחדש על דרי אררט, ומשפטך, שעשית עם דורו דקתך עמם עד תהום רבה (יט) שנאמר (שם ז' י"א) ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה, וכשזכרתו לא לברו הזכרת, אלא לו ולכל מי שהיה עמו בתיבה, הה"ד (שם ח' א') ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וגו', הוי ארם ובהמה תושיע ה' (תהלים שם ל"ו ז').

ריב"ל

הערות ותקונים.

וראיתי כי גם צדפוס ומנטונה שנת ש"צ נאמר כן. (יא) ר' יונתן צ"ר אושעיא, צו"ר ותנחומא, מקום המאמר הזה, לפני מאמר ר' ישמעאל ור"ע (עיין הערה ג'), וגם המאמר חסר צדפוס, ותנחומא נלקח צדפוס הזה ע"י ה"ר, כי העתיק צדפוס ממנו, ונזכר פל"ג ונכ"ל אקספארד צ"ר יאשיה, תחת צ"ר אושעיא, וכן נכסה צדפוס ש"ט ונזכר ל"ו, וגם צדפוס נאמר, רבי יאשיה הגדול אומר. (יב) קרי צדקתך על משפטך. כ"ה צכ"ל אקספארד, צו"ר, ותנחומא, ושי"ט, אצל צדפוס צ"ר פל"ג, מסרס קרא צדקתך עד משפטך כי עד תהום רבה, וש"ס הוא כי צ"ל צדקתך על משפטך כי על תהום רבה, ומונח לנכון צדפוס צ"ר צילקוט תהלים רמז תשכ"ו, ועיין נדרים ל"ו ע"ג עיטור סופרים צדקתך כהררי אל. (יג) מה הרים הללו כובשין, כ"ה צו"ר, ותנחומא. וכ"ל אקספארד, אצל צ"ר, פה מקום המאמר, ומה הרים הללו אין להם סוף, המאמר אצלנו. ואחריו, מה הרים הללו כובשין, אולם כפי הנראה יתר שאת לנוסחא שלפנינו פה, כי כנראה הפורענות, משפט קדימה לה על תהום הגמול. (יד) מה התהום הזה אין לו חקר, עיין אגודתה (תפלת מנחה של שנת) שהצ"ח מאמר רז"ל שהרשעה דומה לתהום מה התהום אין לו חקר כו'. וכיון למאמר שלפנינו. (טו) ומה הרים הללו גלויים, זה חסר צו"ר, ותנחומא. (טז) מה הרים הללו נזרעים, זה הוא צו"ר, ותנחומא, צדפוס הפירוש ותוספות צדפוס. (יז) כך מעשיהם של רשעים אינם עושים פירות, צו"ר ותנחומא, הנוסחא אף הרשעים אין להם מעשים טובים, ואין עושים פירות, אלא מניין לעצמם ולאחרים, שנאמר או לרשע רע וגו', רע לעצמו ורע לאחרים. וצדפוס צ"ר פל"ג סיים כך מעשיהם של רשעים אינם עושים פירות שאלמלא עושין פירות היו מתרצין את העולם. (יח) ד"ל צדקתך, אר"י צ"ר סימון צ"ר שס, מקום הדפוס הזה אחר שני המאמרים רז"ל סליק לרומי, ולאכספדרוס מוקדון איל וכו'. וגם הנוסחא, ר"י צ"ר סימון פתר קרא צנח, אמר הקצ"ה צדקה שעשית עם נח בתיבה, לא עשית עמו אלא עם הררי אל (ר"ל ע"י הררי אל) שנא' ותנח התיבה על הרי אררט, והנוסחא שלפנינו נפסיקתא צו"ר יתח נכסיה. (יט) שני צדפוסים נבקעו, ומאן עד ד"ל שור או כשב, ז"ה מה שסיים כשר הוא, כל המאמר שהסגרתו, חסר נכ"י כרמולי, כי נשמע דף שלם כאשר קרה הרבה פעמים לכ"ה הזה והעתיקתי

(כ) ריב"ל סליק לרומי, וראה שם עמודים של שיש מכורכין (כא) בקישיות, בשרב שלא יפקעו, ובצינה שלא יקרשו, וראה שם עני א', (כב) מחצלת של קנים מחתויו, ומחצלת של קנים מעל גביו, על העמודים קרא, צדקה כדרי אל, אמר (כג) הן דאת יהב את משפיע, ועל העני קרא, משפיע תהום רבה, אמר הן דאת מחי את מדקרק.

(כד) אלכסנדרון מוקדון אול לגבי (כה) מלכא קציא, לאחורי דרי חישך, אול לחדא מדינתא דשמא (כו) קרטינגא, והות כולה דנשין, ונפקין לקרמיו, ואמרין ליה אי את עבר עמנא קרבא, ונצחת לן, שמך נפיק בעולם דמחוזא

הערות ותקונים.

והעתקתי הסדר מ"כ אקספארד. וישנו גם צו"ר ותנחומא ס. (כ) ריב"ל סליק לרומי, ומוצא צילקוט תהלים רחוק תשכ"ז בשם ו"ר. (כא) צקישות, צו"ר הנוסחא צקישותא וצביר ס' פל"ג צטעות צקישין, ו"ל צקישין, כמ"ס הערוך ערך טפיש, ח"ל צב"ר פל"ד [צ"ל פלג], עמודיא מוכסין צקישין, פי' צלע"ז הוא טפישו (Tappeto) יושבן עליו נ"י אדם כ"י עכ"ל, וכן ציוני וצרוני τάπητες Tapes (טלפעתטע, טעפד), מכסה מרוקס צגוניים אונים, לכסות את הכתלים או למכסה ע"ש צמוספי. ונוסחת הפסיקתא לפכינו נ"כ נכונה, כמ"ס צערוך ערך קטה, ח"ל צנגעים פי"א [משה ז'] קטה [לפכינו צמשה קייטא ע"ס צהרע"ב] ש"ס צה פספסין, וצילמדנו, קישות של פורפרין, ונפסקא דשור או כשב, וצו"ר אמור [פכ"ז], ריב"ל סליק לרומי, חזא עמודיא דששא מוכסן צקישות, ס"א עמודין של ש"ס מכורכין צקישות, בשב ש"א יפקע, ס"א מכורכין צמחלות, פי' היינו וילון עכ"ל וס"א שהצ"ח הוא צטעות, עיין הערה כ"ב. ולפכינו צתנחומא אמור. ס'ס, מכורכרים בקניות ו"צ פי' צקנים, אולם אין ספק צדי כ"ט"ס הוא וה"י כחון בקישיות כמו לפכינו צפסיקתא, וכמוצא צערוך, אך צצנות הימים נפרדה אות ש' ונעשה ממהה שתי האותיות נו, ועתה רחמי צמערך ערך כ"ט, כתב ח"ל, צירושלמי נפרדה [פ"א ר"ש הד"ל] תלה צה קישות, פי' צגדים מציירים כמו טפיש, צילמדנו צקניאות ט"ס הוא וצ"ל צקניאות עכ"ל תראה שגם צילמדנו הצ"צד היה לפכינו הטעות צקניאות צמקום צקניאות. (כב) מחצלת של קנים, כ"ה צו"ר אצל צב"ר פל"ג מחא חד מסכן מצריך צחחא מחצלת. ומזה צמשה סוכה י"ע ע"צ מחצלת קנים פירש' מחצלת קנים, קטה ואין נוחה למשכב. (כג) הן דאת יהב את משפיע כ"י, הן דאת מחי את מדקרק, כ"ה צו"ר, ותנחומא ס'ס, ופי' למי שאתה נותן טובה חתן צשפע רב, ולמי שאתה מכה מדקרק עמו, וממי מלשון ודי הוא צבא הוא מחא (דניאל ה' י"ט) אצל צב"ר ס'ס הנוסחא הן דיצבת אשפע, על אותו העני קרא משפטך תהום רבה הן דמחית גיית, וכתב המ"כ גיית פי' לשון גדול וגיית ופי' היכן שאתה נוכח אתה מכה צכח וצנאות ופירש' (ר"ל צפי' המיוחס לרש"י על מדרש ציר) מנחתי גורם גיית ופי' צו מכלה עכ"ל והדוחק נראה לעינים, ורחמי צערוך ערך גיית, הצ"ח ח"ל, צב"ר פל"ד [צ"ל פלג] הן דמחית גיית, וצו"ר [פכ"ז]. ונפסיקתא דשור או כשב, הן דמחית דקדקת עכ"ל ולא העיר מלמד לצבא הוראת מלת גיית, והרמ"ל תרגם המלה טהאל, ומצב שהיא מלשון גייל, וחולי צ"ל דייק, הקרובה לנוסחת מדקרק, עיין מתורגמן שרש דקדק. (כד) אלכסנדרון, כ"ה צו"ר ותנחומא, ונשנה צמיונים וצקצרה צירושלמי צ"מ פי"ב ה"צ וצב"ר פל"ג וצמיהס הסדר צראש. אול לחדא מדינתא כ"י ועיין תמיד דף ל"ב ע"א. (כה) מלכא קציא, הרצ צעל ידי משה צב"ר ס'ס כתב, לפיכך נקרא מלך קציא, שהוא דר צקן העולם, או מוכני שס' מיי אדים, לכך נקרא כן מלשון קצתי צחי, ר"ל מלך משוקץ. עכ"ל. ומה רצ הדוחק הזה, אולם הנוכח כמ"ס צצנאות הארץ צד קכ"ז ע"צ שצפון הרי טוירוס צמדיית פאנשום סמוך לים השחור עיר גדולה הנקראת צלאונס קינניא, והוא צלתי ספק קינניא עכ"ל. (כו) קרטינגא, צתנחומא קרטונדא, ומפורש שם צגליון ל"ל דגמס קרטינגא, לפי שהיתה עיר של צסים נקראת כך, כי קרמא הוא צלאון תרגום עיר, וגינא הוא צל"י אשה, ועיין ערוך ערך אנתרופי עכ"ל. והנה העיר הזאת מוכרת, צירושלמי, וצלי, ומדרשים, כמו ר' צא קרטינגא (ירושלמי שנת פי"ה ה"ב, כלאים פי"א ה"ט) מזור ועד קרטינגי (ירושלמי שביעית פי"ה ה"א) ר' יצחק דמן קרטינגין (צרכות כ"ט ע"א) אסי ומרקי קרטינגא (ציר פי"ד) וצילקוט תורה

דמחזא דנשיא תריבת, ואין אנן עברן עמך קרבא ונצחן בך, שמך נפיק בעלמא דנשיא עברן עמך קרבא ונצחן לך. וחוב לית את קאים קדם מלכו. כי נפק כתב על (כו) חרע פילי, אנא אלכסנדרוס מוקרון שטיא הוינא, עד דאתית לקרמוניאן מרינא, ואלפית עצה מנשיא, אזל למרינא אתריתי דשמא (בח) אפריקי, ונפקין קרמוניה (כט) בחורין דדהב, וברימונן דדהב, (ל) וגקרמונין דדהב, אמר להון מה זה דהבא מהאביל בארעיוכו, אמרין ליה ולא הוה לך כן בארעך דאתית לגבון, אמר להון לא (לא) עותרכון אתיהי למיחמי, (לב) דיניכון אתיהי למיחמי. (לג) עד דאינון יתיבין תמן, אתון תרי גוברין לדינא קדם מלכא, חד אמר אנא חורבתה זבנית מהאי גברא וגרפתיה, ואשכחית בה סימא, ואמרי ליה סב סימך, דחורבתה זבנית, וסימא לא זבנית, (לד) ודרינא אמר, אנא כי זבנית להדין גוברא, חורבתה

הערות ותקונים.

תורה רמז ע"ח נטעות קרטמיה. ונחסרה הנימ"ל נטעות. וכן נפסיקתא לפנינו פסקא פרה (עיין גם נהערה קס"ח), והיא העיר המפורסמת ציני קדם. Carthago נתקן אפריקי, וכעת סמוך נמקומה עיר טוניס, Tunis, ועיין תנולות הארץ נד קכ"ז שרונה לגרס נזיר פכ"ז קראגניה נמקום קרטעניה, שהוא מוח' מנצח להרי טוריוס, ועיין מאור עינים פ"א, ונערך מלין נד ע"ז סימן ז' ונר קפ"ד ערך אפריקא, ופה אין המקום להאריך. (כו) על חרע פילי, מלת פילי מצינו לרוב נמדרשים, ויונית היא, *πύλη* ופי' שער, וחרע הוראתה פתח, חרעס פתח האוהל (נדרשית י"ח א') חרע משכנא, ונ"כ יונית היא *ἀδρα* (טהר) וא"כ פירושה נפתח השער, אז חרע היא הוספה חינונית, מאחד המעתיקים לפרש מלת פילי, הנם כי מצינו גם נזיר"ר גם פכ"ז וכן צאיכה רנתי פ' העיר רנתי עם זכ"י רנתי נגוים נטרע פילי, אזל מלנד חלה, מנולת תמיד מלת פילי נמדרש עומדת נפני עמדה לנד, כמו קיימון מודם פילי, (נ"ר פס"ג) נדפקין מן פילי, (שס פס"ג) על פילי דמזרים נולדה, (שס פל"ד) שולדה על פילי של מזרים, (פסיקתא פסקא ויהי נשלת) נפילי שחן לטנריה, (נ"ר פכ"ז נמחומא ריש ריה) לפילי של מזרים, (נמחומא פ' לך), על פילי דטנריה, (שס פ' שופטים). (בח) אפריקי, עיין תנולות הארץ נד קכ"ז ע"ז, ונערך מלין נד קפ"ד ערך אפריקא. (כט) נחורין דדהב, ז"ל נחורין דדהב, כמו שהוא נזיר"ר גם, ופי' תפוחי זהב, ונ"ר פכ"ג תפוחי זהב נמשכו כסף תרגם עקילם נחורין דדהב נגו דסקרין דכסף, ונ"ר פל"ג הנמסח דנזירי דדהב נגו דמקום דדהב, ונערך ערך גרדם הניא נוסחת הניא גרדומי דדהב פ' לחם של זהב נמך שלחן של זהב ע"כ. וכן ליחא נמס' תמיד (ל"ג ע"א) לחמא דדהב אפתורא דדהב. (ל) וגקרמונין דדהב, נזיר"ר ונמחומא, הנום' ונלחם דדהב, וז"ל לתקן פה ובגרדומין עיין הערה כ"ט. ומלאת נערך ערך גרדם הניא ח"ל נזיר"ר נריש נז' [פ"ט] הוא גרדומית צאה נחורונה, למא שיש זה מניין הרבה, ונלמור אל הכהנים [פכ"ז] נפקין לאפיה נגרחמין דדהב ונלחם דדהב. והנה מה שכתב גם המוספי, שהמלה 'יונית' ופי' מין מרק מעורב נזיר, יתכן רק הפ' לנד, לחם דדהב". (לא) עותרכון, כ"ה גם נמחומא, ופי' עשרכם, אזל נזיר"ר עזידתכון. (לב) דיניכון, נמחומא דינכון, וטיס הוא כי נחנזרו אוחיות ני ונעו"צ, ומן כ' נעשה ב' נטעות, וצירושלמי צ"מ שם לא דהנך ולא כספך אזל נרדך, לא אחית אלל ייחמי פרוכסין דידכון הך אחון ייבון, הך אחון דיינין, וניפה מראה (צ"ח פ"ב סימן ג') נטעות נדוכסין, וז"ל פרוכסין, כמו שהוא צירושלמי, והמלה יונית *ἐξέστη* ענין פעולה ונחה, כמו שהניא המוספי: (לג) עד לינון יתיבין, עיין צירושלמי שם. (לד) וחרניא אמר, נזיר"ר ונמחומא, וחרניא אמר כמה דאת מוספי מעושה גול כך מוספינא חלה, כך זננית לך חורצא וכל מה דלית ציה זננית לך ע"כ, וצירושלמי צ"מ שם, אכן דזנן הוא אמר קיקלחא זננית סימא לא זננית אכן דזנן הוא אמר קיקלחא וכל מה דלית זה זננית, עיין ציפ"ח שם שהלוקח אמר החורבה קניית ולא סימא, ואיני חפן זה, דהוי גול, והמוכר היה עושן שאלחך שמכרתי החורבה, הרי מכרתי כל זכות

חורבנה וכל מה ראית בה זבינית ליה, קרא מלכא לחד מנהון, אמר ליה אית
 לך ביר דכר, אמר ליה אין, ולחרינא אמר אית לך ברת נקבה, א"ל אין, אמר
 להון יולון ויסבון דין לדין וייבאלון סימיה תרויהון, שרי אלכסנדרוס מוקרון תמה,
 אמר ליה מה לך תמה, לא דנתי מבית, אמר ליה אין, אמר ליה ואילו הוה הדין
 דינא בארעכון מה הווייתון עבדין, אמר ליה מרים רישא דדין, ורישא דדין,
 וסימא סלקא לבי מלכא. אמר ליה שימשא דנחא עליכון, א"ל הן, ומיטרא נחא
 עליכון, אמר ליה הן, אמר ליה רילמא אית בארעכון בעיר דקיקא, א"ל הן, א"ל
 תיפח רוחא דההוא גברא, בזכות בעירא דקיקא שימשא דנחא עליכון, ומיטרא
 נחא עליכון, בזכות בעירא דקיקא, אחון משתיזבין, הה"ד (תהלים ל"ו ז') אדם
 וברמה תושיע ה', אדם בשביל בהמה תושיע ה', אמרו ישראל רבון העולמים
 אדם אנחנו וכבהמה תושיענו, לפי שאנו נמשכין אחריו כבהמה, הה"ד (שה"ש
 א' ד') משכני אחריך נרוצה, להיכן נמשכין לנן עין שנאמר (תהלים ל"ו ז')
 ירויח מרשן ביהך ונתל עדניך השקם, (לה) עדנך אין כתיב, אלא עדניך מלמד
 שכל צדיק וצדיק יש לו עין בפני עצמו, אדם ובהמה תושיע ה', (תהלים שם)
 (לו) א"ר יצחק (לו) משפט אדם ומשפט בהמה שוין, משפט אדם וכיום השמיני
 ימול בשר עורתו, (ויקרא י"ב ג') ומשפט בהמה, ומיום השמיני והלאה ירצה
 וגו' (ויקרא כ"ב כ"ז):

ר' תנחומא פתח, מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא (איוב מ"א ג').
 זה

הערות ותקונים.

יש לי צה, חכה צה הלוקח, ואינו רוצה לקבלה מידו דהוי גזל כו' ע"ש. והמ"כ טעה
 צמה שכתב, צירושלמי איתא שכל אחד ואחד מהם היה רוצה ליקח האונר, עכ"ל ואינו
 כן ע"ש. והמלה קיקלתא צירושלמי, פ"י מקום אשפה עיין ערוך ערך קקל ומתורגמן
 שרש קלקל. ויש להעיר צ"ר פלג נאמר בטעות קיקלתא וז"ל קיקלתא, וכן צ"ר פלג
 ופס"ל, טז למגלה נהדק טורי נריכה ולא נהדא נחא קקלתא. יש לחקן גם שם שז"ל
 קיקלתא, כמו שהוא לכוון נמדרש חזית פ' כמגדל דוד, ולא תגלי נהדא קיקלתא.
 וחז"ל הם שני שרשים צענין אחד, כמ"ש המתורגמן שם. ועיין פסחים ק"ד ע"ל, ונע"ז
 דף כ"ח ע"ל ונרש"י שם ד"ה נקרה. (לה) עדנך אין כתיב, ר"ל שז"ל עזנך נלסן יחד
 ולמה נכתב נלסון רצו עזנך, ונו"ר ומתחומא הוא צמס ר' אלעזר צ"ר מנחם. (לו) ח"ר
 יצחק, מנחמי נלסולי הלקט כתב יד (ערובה) שזנית סימן קכ"ו) ומנחם נחמיא רבתי סימן
 כ' ח"ל מנחם לימר נחפלת המנחה נדקתך נדק, ונפסיקתא דשור או כש דורש נדקתך
 כהררי אל וגו', אדם ובהמה תושיע ה' משפט אדם ומשפט בהמה שוין, משפט אדם
 וכיום השמיני ימול בשר עורתו שנתעורר עליו את השבת ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה
 ירצה לקרבן אשה לה'. הה"ד אדם ובהמה תושיע ה', מכלן שאלומים נדקתך כהררי אל
 נשנת מנחה כו' עכ"ל. ועיין בסדור הגיון לב שהנ"ל נהדא לנדקתך נדק, דברי התניא
 רבתי, ותבז שאלומות מכלן שאלומים נדקתך כהררי אל כו' הנה דברי הפסיקתא ע"ש.
 ועוד ראיתי נלסולי הלקט שם, ונחמיא רבתי שם, יש מקומות שהן אומרים אלו הפסוקים
 בסדר הזה נדקתך כהררי אל ונדקתך אלהים עד מרום נדקתך נדק לעולם, גם הפסיקתא
 מוכיח שכן סדרן שמתחיל לדורש נדקתך כהררי אל עכ"ל, כוונתם להתחלת הפסקה
 הזאת חס נגד מנחמינו לימר נחפלת נדקתך נדק לעולם ואחרים נדקתך אלהים ואחרים
 נדקתך כהררי אל. ועיין בנאדורהם (תפלת מנחה של שבת) שכתב שלא יתכן לאמרוס
 כמנחמינו, רק נחפלת נדקתך כהררי אל כו', וכאשר הוא מסודר בסדר רב עמור ורצו
 סעדים עכ"ל ע"ש. ועתה נגלה לעינינו סדור ר"ע גלון, וראיתי כי גם שם מסודר
 כמנחמינו, נחפלת נדקתך נדק לעולם. (לו) משפט אדם ומשפט בהמה שוין כו', וכן
 מנחמי נזכר אומר (דף ג"א ע"ל) שור או כש וגו' והיה שבעת ימים תחת אמו, ר' יוסי
 פתח, נדקתך כהררי אל משפטך תהום רבה אדם ובהמה, דין אדם דין בהמה חד הוא,
 אדם, וכן שמונת ימים ימול לכס כל זכר, בהמה, והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום
 השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה', בגין דעבר עליהו שבת חד ע"כ, ומנחם מהפסיקתא
 דילן

זה (לח) רווק שהוא שרוי במדינה, ונותן שכר סופרים (לש) ומשנים, אמר הקב"ה עלי שלם לו גמולו וליתן לו בשכרו בן זכר, א"ר ירמיה ב"ר אלעזר, עתידה בת קול להיות ממוצעת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו. הה"ד (במדבר כ"ג כ"ג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו (מ) ורוח הקודש אומרת מי הקרמני ואשלם. מי קילס לפני, עד שלא נתתי בו נשמה, מי מל לפני, עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי ציצית, עד שלא נתתי לו טלית, מי עשה מזוזה, עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי מעקה, עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי סוכה, עד שלא נתתי לו חצר, מי הפריש לפני פיאה, עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לפני תרומה ומעשרות, עד שלא נתתי לו גורן, (מא) מי הפריש לפני קרבן, עד שלא נתתי לו בהמה, הה"ד שור או כשב או עז כי יולד וגו'.

(מב) ר' יעקב בר זבדי (מג) בשם ר' אבהו פתח, (יחזקאל כ"ט י"ו) ולא יהי עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון וכתוב (ישעיה ו' ב') שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים וגו', (מד) בשמים יעופף, קקלום, בשמים יכסה פניו, שלא להביט בשכינה, בשמים יכסה גלגלו, (מה) שלא יראה פני השכינה, דכתיב (יחזקאל א' ו') ובך גלגלם ככף רגל ענל, על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון, (מו) חמן תנינן ודרגת את האשה ואת הבהמה (ויקרא כ' י"ו), אם אשה חמאת בהמה מה חמאת אלא לפי שבאת לאשה תקלה על ידיה, לפיכך אמר הכתוב חסכל, שלא תהא הבהמה עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנמסל פלוני על ידיה, על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון, וחני מפני מה אמרו אין מוטה שותה בכוס של חברתה שלא יהיו הבריות אומרים

בכוס

הערות ותקונים.

דילן ועיין מ"ש להלן הערה פ"ח. (לח) רווק הוא שרוי במדינה. צו"ר, ובתנחומא, רווק הדר במדינה המלות "שהוא דר במדינה" או "הדר במדינה" הן נוספו מחמת מעתיק כי מיותרות הן. וז"ל זה רווק ונותן שכר סופרים, ונוספו עפ"י מחמיר (פסחים ק"ג א') שלשה מכריז עליהם הקב"ה בכל יום על רווק הדר נכרך וחזינו חוטא ושם הדר נכרך הוא לנרבותא. ופי' רווק, אדם פנוי, עיין תוס' קדושין פ"ב ע"א ד"ה לא, ח"ל רווק הוא אדם פנוי שלא נשא אשה מעולם, ומרגום ונחורים כאלו יכלול (ישעיה מ' ל') הוי רווקים, עכ"ל. ויהיה רווק מלכין ריק. (לש) ומשנים. פי' מלמדי תיוקת. ובתנחומא נטעות ונחמיות. (מ) ורוח הקודש אומרת כו', מונח נפסיקתא רנתי פכ"ה פסקא עשר תעשר, וע"ש הרבה שינויים, ויש לתקן גם עפ"י הפסיקתא שלפנינו, ומדרש ו"ר, ובמדרש ו"ר מי מלל, ל"ל מי מל. ומונח נילקוט חזון תתקכ"ז ג"ס התנחומא. (מא) מי הפריש כו', נפסיקתא רנתי גם, אמר הקב"ה לא נקשתי משלכם אלא משלי נקשתי, אמרתי לך שחזית לי קרבן, אלא חמאת משלך נקשתי ראה מה כחצתי לך, שור או כשב או עז, חמאתי אתה חזית קרבן משלתי לך, כי יולד, ע"כ, גם הני' גם, מי הפריש נכורות שלא נחתי לך נחן, זה חסר פה ונחלת לענין הכתוב. (מב) ר' יעקב בר זבדי, מונח נילקוט יחזקאל רחן ש"ט ג"ס התנחומא. (מג) ג"ס ר' חנניה, המלות האלה חסרות צו"ר, וכאשר בתנחומא אמר ונלקוט יחזקאל גם. (מד) נשמים יעופף לקילום, עיין פדר"א פ"ד, ונשמים מעופפים ומערינים ומוקדשים את שמו הגדול כו', ועיין חגיגה י"ז ע"ב כתיב הכא ונשמים יעופף כו'. (מה) שלא יראה פני השכינה, דכתיב וכן גלגלם, נמדרש ו"ר פכ"ז נוסף וכתיב עשו להם עגל מסכה, ובפדר"א גם שלא יראה פני שכינה כדי לנכח מעמדת רגל עגל ע"ש. (מו) חמן חנין והרגת, משנה סנהדרין דף ל"ד ע"א ולפני זה חסר חמאת שלם הכתוב צו"ר ותנחומא גם, חמן חנין כל השופרות כולן כשרין חק משל פרה, ולמה אלא מפני שהוא קרן של עגל וכתיב עשו להם עגל מסכה, על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון ע"כ, וזאת היא השמעת המעתיק שקפן מן חמן חנין הראשון, עד חמן חנין השני. והמחמיר הזה כל השופרות כו' הוא נמסר ר"ה דף כ"ו ע"א. והמלות "של עגל" ליתא נמשנה והטעם שהוא פסול מפני שנקרא קרן ולא שופר ע"ש נממא. ואולם לטעמא דרב חסדא גם שאין קטיוור נעשה סניגור אחי שפיר, אולם

כלל

בכום הזה שנתה חברתה ומתה, על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר
עון אף כאן שור או כשב, (מז) וכי שור נולד, והלא עגל נולד, אלא משום עשו
להם עגל מסכה, לפיכך קראו הכתוב שור ולא עגל, הה"ד שור או כשב או עו.
(מח) ד"א שור או כשב או עו, זש"ה (קהלת ג' מ"ג) מה שהיה כבר הוא ואשר
להיות כבר היה, ר' יהודה ור' נחמיה פליגי ר' יהודה אומר אם יאמר
לך אדם שאילו לא חטא אדם הראשון ואכל מאותו העץ היה חי וקיים לעולם,
אמור לו אתה, כבר היה אליהו שלא חטא, (מט) הוא חי וקיים לעולם. ואשר
להיות כבר היה, אם יאמר לך אדם, שהקב"ה עתיד להחיות לנו מתים, אמור לו
כבר היה ע"י אליהו, וע"י אלישע. וע"י יחזקאל, (נ) ור' נחמיה אבר, אם אומר
לך אדם אפשר שהיה העולם בולו מים במים, אמור לו כבר הוא אוקיינוס כולו
מים במים. ואשר להיות כבר היה, אם יאמר לך אדם, שהקב"ה עתיד לעשות
ים יבשה, אמור לו כבר היה לא כך עשה ע"י משה שנא' (שמות י"ד כ"ט) ובני
ישראל הלכו ביבשה בתוך הים וגו' ר' אחא (נא) בשם ר' אליעזר בן חלפתא
אבר, כל מה שהקב"ה עתיד לעשות ולחדש בעולמו לעתיד לבא כבר הקדים ועשה
מקצתו ע"י נביאיו הצדיקים בעולם הזה, כיצד אמר הקב"ה אני עתיד להחיות
מתים כבר עשה כן ע"י אליהו וע"י אלישע וע"י יחזקאל, אמר הקב"ה אני עתיד
לעשות את הים יבשה כבר עשה כן (נב) ע"י משה, אמר הקב"ה אני עתיד לפקח
עיני עורים כבר עשה כן ויפקח ה' את עיני הנער (מ"ב ו' י"ז) (נג) אמר הקב"ה
(נד) והיו מלכים אומניך וגו' אפים ארץ ישתחוו לך (ישעיה מ"ט כ"ג) וכבר עשה
כן שהרי נבוכדנצר מלך היה ומשתחוה לרניאל הה"ד (רניאל ב' מ"ו) בארין
מלכא נבוכדנצר נפל על אנפיה ולרניאל סגיר, והאלהים יבקש את נרדף (קהלת
שם) ר' הונא בש"ד יוסי אמר, עתיד הקב"ה לתבוע דין של נרדפים מיד רודפיהם
צדיק רודף צדיק, והאלהים יבקש את נרדף, רשע רודף רשע, והאלהים יבקש
את נרדף, רשע רודף צדיק, והאלהים יבקש את נרדף, אפילו את חוזר ואומר
צדיק רודף אחר רשע, מ"מ והאלהים יבקש את נרדף, תרע לך שהוא כן, שהרי
הבל נרדף מפני קין, והאלהים יבקש את נרדף שנאמר (בראשית ד' ר') וישע
ה' אל הבל ואל מנחתו, נח נרדף מפני דורו והאלהים יבקש את נרדף שנאמר
(שם ו' ח') ונח מצא חן בעיני ה', אברהם נרדף מפני נמרוד והאלהים יבקש
את נרדף שנ' (נחמיה ט' ו') אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם, (נה) יצחק
נרדף

הערות ותקונים.

בכל זאת לא נמצאו נמשלה המלות של עגל. (מז) וכי שור נולד כו'. לפיכך קראו הכתוב
שור, עפי' זה יסד הקליר נקרוצות הנאמרים ציוס שני של פסח, צפיוס אז על כל חיתו
יער רס כחפן להנדיק וחלמדת עגל, חק צלדת שור צלי להזכיר עגל, ר"ל חקק נחמה
שור או כשב או עו כי יולד. (מח) ד"א שור או כשב, זש"ה מה שהיה עד ד"א שור זש"ה
עמי מה הלאתיך, כל המחמיר נכנס נמדרש קהלת צפ' מה שהיה. (מט) הוא חי וקיים
לעולם, ונתחומא, אינו חי וקיים עד עכשיו, פי' נחמיה' (נ) ור' נחמיה, כ"ה נחמיה, אצל
אצל צו"ר נשמת מנחל עד ר' אחא אחר, ונקט"ר שם מוסרם המחמיר כי שם הנוסחא
ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר, אם אומר לך אדם אפשר שהיה העולם כולו מים
כו' יחס דברי ר' נחמיה לר' יהודה וכן להיפך, וחסר נמדרש שם על המחמיר אם יאמר
לך אדם שאלו לא חטא אדם הראשון כו' שם האומר, ונ"ל ר' נחמיה אומר, וראוי לתקן
שם עפי' הפסיקתא ותנחומא. (נא) נסר ר"י אליעזר בן חלפתא, כ"ה צו"ר אצל צכ"י
אקספארד, צכ"ר שבעין בן חלפתא, ונתחומא צכ"ר שמואל בן נחמן, ונקט"ר צכ"ר ר'
חלפתא לנד. (נב) ע"י משה, צו"ר וקט"ר סיים, דכתיב ואתה הרים את מעד (שמות
י"ד י"ז). (נג) אחר הקציה והיו מלכים, חסר לפני זה אחר הקציה אולי עתיד לפקד
עקרות, לא כבר עשה כן, שנאמר (בראשית כ"א א') וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש
ה' לשרה כאשר דבר, כמו שהוא צו"ר, וקט"ר, ותנחומא, וכ"י אקספארד. (נד) והיו
מלכים, נריך לגרום פה כניסתם הו"ר, אני הוא שעתיד לעשות מלכים שיסתחו לו, לכן,
שנאמר והיו מלכים וגו', וכן הוא גם נקט"ר, רק שם חסר הסיום מהכתוב. (נה) יצחק
נרדף

שור או כשב

נדרף מפני פלשתים והאלהים יבקש את נדרף שנאמר (תהלים קל"ה ד') כי יעקב בחר לו יה, (נו) יוסף נדרף מפני אחיו והאלהים יבקש את נדרף שני' (שם ק"ז כ"ג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו', (נו) ישראל היו נרדפים מפני איה והאלהים יבקש את נדרף שנא' (דברים י"ד ב') (נח) ובך בחר ה' מכל העמים, (נח) ר' יודן ב"ר סימון בש"ר יוסי בר נהוראי אמר, אף בקרבנות כן, אמר הקב"ה שור נדרף מפני ארי וכשב מפני הזאב ועו מפני הנמר, לא תביאו לפני קרבן מן הרודפים, אלא מן הנרדפים, ה"ד שור או כשב או עז וגו'.

(ס) ד"א שור או כשב וז"ה (מיכה ו' ג') עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי, (סא) וקבל שכר, ולא תענה ברעך עד שקר, ותקבל עליו דין וחשבון לעתיד לבא, (סב) ארשב"נ בנ' מקומות בא הקב"ה להתוכח עם ישראל, והיו א"ה שמחים, בשעה שאמר לכו נא ונזכרה יאמר ה' וגו' (ישעיה א' י"ח) אמרו היאך יכולים אלו להתוכח עם בוראם, עכשיו הוא מכלה אותם מן העולם וכיון שראה הקב"ה שא"ה שמחים, הפכה להם למושב, שנאמר (שם) אם יהיו חסאיים כשנים בשלג ילבינו וגו' כששמעו א"ה כך, תמרו ואמרו, זו תשובה וזו תוכחה, לא אתא אלא (סג) למתפננה עם בניו, ובשעה שאמר להם, שמעו הרים את ריב ה' והאתנים מוסיי ארץ כי ריב לה' עם עמו ועם ישראל יתוכח (מיכה ו' ב') שמתו א"ה ואמרו, היאך יכולים אלו להתוכח עם בוראן. עכשיו הוא מכלה אותן מן העולם, כיון שראה הקב"ה שא"ה שמחים הפכה להם למושב, ואמר עמי מה עשיתי לך וגו' (שם שם ג') עמי זכור נא מה יעץ בלך מלך מואב וגו' (שם שם ה') תמרו ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, לא אתא אלא למתפננה עם בניו ובשעה שאמר וריב לה' עם יהודה ולפקד על יעקב כדרכיו (הושע י"ב ג') שמתו א"ה ואמרו, היאך אלו יכולין להתוכח עם בוראן עכשיו הוא מכלה אותן מן העולם, וכיון שראה הקב"ה שא"ה שמחים, הפכה להם למושב, ואמר בבבשן עקב את אחיו וגו' (שם שם ד') (סד) משל לאשה אלמנה שהיתה קיבלת על בנה לדיין, כיון דחמת

הערות ותקונים.

נדרף כו' שנאמר כי יעקב, חסר וכ"ל יצחק נדרף מפני פלשתים והאלהים יבקש את נדרף, שנא' ויאמרו ראה ראיתו כי הים ה' עמד וגו', יעקב נדרף מפני עשו ונחר הקב"ה ציעקב שנאמר כי יעקב נחר לו ים, כמו שהיה לנכון צו"ר, וקס"ה, ותנחומא, ונכ"י אקספארד. (נו) יוסף נדרף כו' שנאמר ויאמר להשמידם, גם פה חסר שנאמר ויהי ה' את יוסף ויהי איש מללית, מזה נדרף מפני פרעה והאלהים יבקש את נדרף, שנאמר ויאמר להשמידם וגו' כמו שהיה לנכון בכל המקומות שראיתי. (נז) ישראל היו נרדפים, צו"ר וקס"ז כתוב לפני זה, דוד נדרף מפני שאול ונחר הקב"ה דוד, שנאמר וינחר דוד עבדו (תהלים ע"ח ע"י) שאול נדרף מפני פלשתים ונחר הקב"ה בשאול שנאמר הרחיתם אשר נחר צו ה', (ש"א י' כ"ד) חבל נתחומא, וכ"י אקספארד, חסר זה ג"כ, והתימה שהציג ראה מהכתוב הרחיתם אשר נחר צו ה', הלא זה היה קודם שחלף ונלחם עם פלשתים לכן יותר נכון להציג הכתוב נצנעת שאול נחר ה' (ש"צ כ"א ו'). (נח) ונך נחר ה' מכל העמים, צ"ל ונך נחר ה' להיות לו עם סגולה מכל העמים. (נח) ר' יודן צ"ר סימון, נקב"ל שם, ר' אלעזר צרבי יוסי בן זימורא אמר. (ס) ד"א שור, מונח צילקוט מייכא רמז תקפ"ד, ונרשם שם נצדו צראשית רבה, נטעות. וצ"ל וימר, והוא נכפ"ז. (סא) וקבל שכר, צ"ל אשר אחת ענה צו וקבל שכר, כמו שהיה נכ"י אקספארד, וצו"ר, ותנחומא, וצילקוט מייכא שם. (סב) ארשב"נ בנ' מקומות, נכ"ה נמדרש חזית פ' חכו מותקיים, ונמדרש צו"ר פ' נשא ריש פ"י, וצילקוט מייכא שם. ולפנינו נמדרש וי"ר פכ"ז הלשון מנוגש כי הקדים שם את המאמר, ואחר את המוקדם. ונרץ לחקן שם עפ"י הפסיקתא, ומדרש חזית שהנחת. (סג) למתפננה, מונח נערך ערך פנ ג', ח"ל צו"ר אמור ונפסיקתא דשור לו כש, לא נצי חלל למתפננה, עם צמיה פ"י לעלן עכ"ל, וחל"ל צ"ל למתפננה, כמו שהיה צילקוט מייכא שם. ומלשון מקרא הוא נחטי מנית ופנ (יחזקאל כ"ז י"ז) אשר לדעת חזק חכמי הלשון הוא אחד עם פנק נחלף אותיות גיכ"ק, ועניו עדן ותענו, (עין או"ש שרש פנ). (סד) משל לאשה, צו"ר וצו"ר מונח נשם ר' יודן צ"ר שמעון, ונמדרש חזית

דחמ' דיינא (סח) דהוה יתיב דאין וקטיל, אמרה אם אנא מודענא סורחניה דברי הדין לריינא, השתא הוא קטיל ליה, מה עברית (סו) שבקת עד דחטיל מריניה, כיון דחטיל אמר לה, מה סורחניה דבריק עלך, אמרה ליה, בר הוה בתוך מעי הוה (סו) מבקש בי, אמר לה וכדון הוא עבר לך כלום, אמרה ליה לא, אמר לה, זילי לית בדה מילתא סורחן דכלום. (סח) תמרוו כלו עלמא ואמרו וזו תשובה וזו תוכחה, לא אתת אלא למתפננה עם ברה.

ומה הלאיתך (מיכה שם) (סט) א"ר ברכיה משל למלך ששלח (ע) פרוודיגמא שלו למדינה מה עשו בני המדינה נמלו אותה ועמרו על רגליהם ופורעין את ראשיהם וקראו אותה באימה וביראה ברתת ובזיוע, כך אמר הקב"ה לישראל הלא (עא) קרית שמע פרוודיגמא שלי הוא, לא הטרתני עליכם, ולא אמרתי לכם שתהיו

הערות ותקונים.

פ' סכו ממתקים הוא בשם ר' יודן לנד, ונתחומא אמור שם, המשל הזה נלחם שניים. (סח) דהוה יתיב דאין, צוירר הכי' כיון דחמ' דיינא דיתב ודיין צנור, ובקת ובמלגין, אמרה לין אלנא מודענא סורחנה דהדין צרי להדין דיינא, כדון הוא קטיל ליה, ועיין במדרש צמיר ריש פ"י, וחזית שם, וילקוט מיכה רמז תקכ"ד, ותחומא אמור, ותחמא בשניים קנת. (סו) אצקת, צמיר צמיר דלעת, וצוירר דרכת עד דחטיל דיינא, והח"כ כתב לפי הסגן פ"י המתינה אלל לא מנחתי לו חצר ע"כ, ונתחומא הנוסחא משונה כאשר העירותי בהערה ס"ד וס"ה. ואולי צ"ל ארכת, עיין ערך ערך ארך נ' ד'. (סו) מצנט, צוירר מצנט, וט"ס הוא, ופ' כשהיה צמיעים שלי היה צמיע צרגליו. (סח) תמרוו כולי עלמא, כ"ה צכ"י אקספארד, ונתחומא, אלל צוירר הניסחא, כך כיון שראה הקצ"ה שאלה שמתין הפכה להם לטובה, שנאמר צנטן עקב את אחיו, מיד תמרוו אלה ואמרו זו תשובה חו תוכחה, זו אמר זו, לא תחא אלל לאתפננה עם צניו ע"כ, והמלות כך כיון שראה הקצ"ה עד עקב את אחיו מיתרים, כי כבר אמר כן בהתחלת המאמר. (סט) א"ר צרכיה, כ"ה צכ"י אקספארד, ונתחומא, וילקוט מיכה רמז תקכ"ד, ומוצא צנור א"ר ריש סימן ס"א, אלל צוירר נוסף פה א"ר צרכיה משל למלך ששלח שמוין שלו למדינה כו', וחח"כ מציא המשל שלפנינו פה, ומיתסו שם לר' יתחק, ועיין בילקוט מיכה רמז תקכ"ד שציא מאמר הדומה לזה ממדרש וירר, בשם הילמדנו. (ע) פרוודיגמא, מוצא צנור ערך פרו דמא בשם פסקא דדור או כשב, ובערך פרסוטמא בשם וירר, והמלה יונית היא *προσεταιρμα* ופ' פתחן כתב דהת (צנפעהל) ושנורה צפי המדרשים כמו למלך ששלח פרסוטמא (צ"ר פמיצ, ומדרש רות פ' וסס הא"ש) ג' פרוודיגמא שאל יהושע (וירר פ"י צנור פ"ה, וירושלמי שציעת פ"י הא"י) (ואם צנעות פרסטיניות), מלך צ"ו שגר פרוודיגמא צמדיה (תחומא כי תחא פ' ויתן אל משה ככלותו). ורליתי צמדיה ה' תפלה סימן ל"ט הביא בשם סדור רב עמרם גאון, ח"ל וצירושלמי לישוי איניס ק"ש כל שעתא כפרודיגמא חדתא דהוא פרוודיגמא (שטר נושא על העיר) דהקצ"ה דלא ליטרת עלן דכתיב עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה צי מה הלאתיך א"ר צרכיה משל למלך ששלח פרוודיגמא שלו למדינה כל צני המדינה מה עשו עומדים על רגליהם כו'. וכן מוצא כן צאנודרהס (סדר שחרית של חול) ג"כ בשם הירושלמי, אולם המאמר הזה לא נמצא צירושלמי. והמאמר ולשוי איניס נק"ש, עד דלא ליטרת עלן המה דברי הגאון רב עמרם מדנפשיה, עפ"י מאמרם צפסיקתא דלין פסקא צמוד השלישי א"ר אלעזר שאל יהו דברי תורה צענין כפרודיגמא ישנה אלל כפרודיגמא חדשה שהכל ראים לקרותה, ומן המאמר מה הלאתיך א"ר צרכיה הוא מפיסקתא שלפנינו, ושנה במדרש וירר פ"י, ותחומא אמור, ומוצא בילקוט מיכה רמז תקכ"ד, ומוצא צנור א"ר סימן ס"א. ובעות שם פרוטמא וז"ל פרוטמא, ועיש צנ"י, ורליתי צרוקה ה' צרכות סימן שצ"כ הביא ח"ל צנדרים רבה ק"ש כל זימנא דקרי צנ"י להוי צפרוטמא [צ"ל כפרוטמא] חדתא, פ"י אגרת דקצ"ה לא מרתה עלן דכתיב ומה הלאתיך עכ"ל לא נמצא במדרש דצרים רבה, וז"ל צפסיקתא וצמיר וירר (עא) הדא ק"ש, לזה המאמר כיון רש"י ז"ל בצפר הפרדס הגדול ה' ר"ה (דפוס קושטאמדיה דף מ"ב ע"ב) שכתב ח"ל: אסור להטות את הצנור צנדי, כדאמרו צפסיקתא עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה צי, פרשת של ק"ש נחתי לכם ואמרתי וצרת

שתהיו קורין אותה לא עומדין על רגליכם, ולא פורעין את ראשיכם, אלא בשבתך בבייתך ובלכתך בדרך ובשכנך ובקומך (דברים ז' ו').

(עב) [ר"א ומה הלא תיך א"ר יודה ב"ר סימון, אמר הקב"ה, (ענ) עשר בומות טהורות מסרתי לך, שלש ברשותך, ושבע שאינן ברשותך. אילו שהן ברשותך, שור שה כשבים, ושה עזים, ואילו שאינן ברשותך, איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר, לא הטרתי עליכם ולא אמרתי לכם לעלות בהרים, ולהתייגע בשדות, ולהביא לפני קרבן מאילו שאינן ברשותך, אלא מאילו שברשותך והן נדירות על אבוסך, הה"ד שור או כשב או עז בי יולד וגו'.

ר"א שור או כשב, זש"ה ועד) (ישעיה מ"א כ"ד) הן אתם מאין ופעלכם מאפע תועבה יבחר בכם, הן אתם מאין מן לא כלום מלידה טרודה. (ענ) ופעלכם מאפע, ממאה פעיות שאשה פועה בשעת שהיא יושבת על המשבר, ותשעה למיתה, ואחת לחיים, תועבה יבחר בכם, אע"פ שהתינוק הזה יוצא ממעי אמו מלולכל ומטונף מלא רירין ודם, הכל מחבקים אותו והכל מנשקים אותו, וביותר כשהוא זכר. ר"א הן אתם מאין [עו] א"ר ברכיה (עו) לשון יוני הוא, הן חר, אמר הקב"ה אחד אתם לי מאומות העולם, מאין, מאותן שכתוב בהן כל הגוים כאין נגדו. (ישעיה מ' י"ז) ופעלכם מאפע, א"ר לוי כל (ענ) פעולות טובות ונחמות שהקב"ה עתיר לעשות עם ישראל, אינן אלא בשכר פעיה שמעיתם לפני בסני ואמרהם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, (שמות כ"ד ז') תועבה יבחר בכם אותה התועבה שכתב בה עשו להם ענל מסכה מאותה התועבה הביאו לפני קרבן. שור או כשב או עז וגו'.

ר"א שור או כשב זש"ה (הושע ז' ג') ברעתם ישמחו מלך ובכחשדים שרים, וכי מה ראה בשור לעשותו (ענ) ראש לכל הקרבנות א"ר לוי משל למטרונה שיצא עליה שם רע, עם אחד מגדולי המלכות, וברך המלך בדברים, ולא מצא בהם ממש, מה עשה המלך, עשה סעודה גדולה, והושיב אותו הראש בראש של מסובים, כל כך עשה, להודיע שבדק המלך בדברים ולא מצא בהם ממש, כך לפי שהיו או"ה מונים את ישראל ואומרים להם אתם עשיתם את הענל, וברך הקב"ה בדברים, ולא מצא בהם ממש, לפיכך נעשה שור ראש לכל הקרבנות הה"ד שור או כשב או עז וגו'. (ס) ר' חונא ור' אידי בשם ר' שמואל בר נחמן מצלים

הערות ותקונים.

נס צצנתך צניתך ונלכתך בדרך ובשכנך ובקומך, מכלן שאסור להטריח את הנזור בכדי עיכל. (עב) ד"א ומה הלא תיך, מכלן עד והיה שצעת ימים, חסר צכ" כרמולי והשלמתי חכ"י אקספארד, ושמתי עליי מסגרת, נס ישנו צו"ר ונתחומא אומר סס. (ענ) עשר צהמות, נכס צפסקא את קרנני לחמי, ונפסיקתא רבתי פסקא את קרנני, ונמדרש צו"ר פ"כ ופכ"א. (ער) הן אתם מאין, כ"ה נתחומא, אלל צו"ר נוסף לפני זה, רני לוי פתח ומנבא צילקוט ישעיה רמז ש"ד, והצין נתחומא נמאמר שלאחריו ד"א הן אתם מאין, מוסב גם על זה, וכן מנבא צילקוט אומר רמז תרמ"ג גס ו"ר. (ענ) ופעלכם מאפע, ומאה פעיות, דורש מלת מאפע נטריקון מלח פעיות. עיין בהמנהיג ה' ר"ה סימן כ"א שהציא המחמיר הזה גס הילמדנו לרמוז על מלח קולות שתוקעים צריה. (עו) ח"ר צרכיה, מנבא נתחומא, וצילקוט אומר וישעיה סס, אלל צו"ר חסר מכלן עד אחר ר' לוי. (עו) לשון יוני הוא הן חר, כן אמרו גם צצ"ר פניט הן לשון יוני, הן אחד וצצ"ר פניט ח"ר צרכיה הן אתם שכן צצ"ר קורין לאחת הן, והיא המלה ענ, וכן תראה גשנת (ל"א ג') הן ירלת ה' שכן צצ"ר קורין לאחת הן, וכן צו"ר פניט ג', וסנהדרין ע"ז ג', ומיר ח' צ', וע"ז צמס ד"ה חריי, וצצ"ר קס"ד ג'. (ענ) פעולות טובות, צערוך ערך פע ח', הציא גס ו"ר, כל צרכות טובות ונחמות שהקב"ה מניחן על ישראל, נשכר פעיה אחת שפעו צסיה. (ענ) ראש לכל הקרבנות, עפ"י הפסיקתא יסד הקליר בקרובות ליוס שני של פסח, אז על כל חיתו יער נאלת שור, ועל כל חיתו עלית תארת שור, וכן נפיוט סס, רס כחשן להצדיק מלמדת עגל כו' צעס הממירים כנור צחצניה שור, יה הודיענו כי נחס צלורס מישור לכל עורכי זי הקדים קרנן שור, ע"ז צפי' הרוויס. (ס) ר' חונא

עח

שור או כשב

מוצלים היו ישראל מאותי המעשה שאילו ישראל עשו את העגל היו להם לומר אלה אלהינו ישראל אלא הגרים שעלו עמך את העגל, והיו מונין את ישראל ואומרים להם אלה אלהיך ישראל (שמות ל"ב ד'). (פא) א"ר יודה בר סימון כתיב (ישעיה א' ג') (פב) ידע שור קונו וזמור אבוס בעליו ישראל לא ידע וגו' ולא הו' יודעין אלא (פג) שרשו בעקב (פד) ודכוותה והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הרגן והתירשו והיצרר וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל (הושע ב' י') ולא הו' ידעה אלא שרשה בעקב.

ד'א שור או כשב (פה) שור בזכות אברהם, שנא' (בראשית י"ח ו') ואל הבקר רץ אברהם, כשב בזכות יצחק, שנאמר (שם כ"ב י"ג) וירא והנה איל אחד נאחו בסבך בקרניו וגו', עז בזכות יעקב, שנ' (שם כ"ז ט') לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים, מה הוא טובים (פז) ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר, טובים לך וטובים לבניך, טובים לך שעל ידיהם את מקבל ברכות, וטובים לבניך שעל ידיהם מתכפר לבניך ביום הכפורים, הה"ר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' (ויקרא י"ז ל').

והיה שבעת ימים תחת אמו (ויקרא שם כ"ב כ"ז) (פז) ר' יהושע דסכנין בש"ר [לוי] אמר, (פה) משל למלך שנכנס למדינה, והוציא כרוז, ואמר כל אכסנאין שיש כאן אל יראו פני עד שיראו פני המטרונה תחלה, כך אמר הקב"ה בני, לא תביאו

הערות ותקונים.

חונא ור' אדי, כ"ה נתחננוא חיור, חבל נוי"ר ר' חונא ור' חני. (פא) ח"ר יודע צר סימן כו', מסומך הדרוש ג"כ על שור או כשב להורות שנטע השור ניכל ללמוד דבר מוסר. (פב) ידע שור קונו, מוצא צערו ערך דג ג' צס הפסיקתא, וכן מוצא נילקוט יומיה רמז רע"ג צס הפסיקתא, והנה בכל המקומות אשר הניח הילקוט מאחרי הפסקא הזאת מניין צנזר וי"ר או נתחננוא כמו שנינו צהערות שלי רק צמקס הזה, יש את שם הפסיקתא על שפא, לכן נראה לדעת, שצ"י, שהיה לפני הרצ צעל הילקוט, היה חסרה הפסקא הזאת, ועל המאמר הזה צין פסיקתא, כמו שמוצא צערו לכן לא הניח פה רק המאמר הקטן שהניח הערוך לא יותר, והמאמר הזה מוצא גם צמקראי קודם מהר"י סלמניה (ח"א פ"ח דף כ"ז ע"א) צס הפסיקתא. (פג) שרשו צעק. המוספי כתב שם שהוא לצון ארמית תרגום צוסכו נחלתי דושא ית אחסנתי, ואין צורך להו' כי היא מלה עברית, ונדון מוצא כהדוש מתנן (ישעיה כ"ה י'). וכן תרגום הרים (שם מ"ז ט"ו). (פד) ודכוותה והיא לא ידעה, חסר לפני זה ודכוותה כי חיל עמי אות לא ידעה, צנים פכלים המה וגו'. (ירמיה ד' כ"ז) ולא הו' יודעין, אלא שרשו צעק. ומאמר לנכון נוי"ר, וצ"י אקספארד. (פה) שור צככות אברהם, ע"י הפסיקתא יסד הקליר (קדושות ליום שני של פסח, צפיוט אז על כל חיתו יער) ריניו שלח אלה ינישו עדי ואזכר לנו צרית שלח עדי, ור"ל שלח אלה, שור כשב עז, ינישו עדי, להזכיר להם צרית האבות ע"י שם צפ"י הרוי"ה. (פז) ר' צרכיה צס ר' חלני, כשה צצ"ר פס"ה, ושם הוא צס ר' חלני לנד. (פז) ר' יהושע דסכנין צצ"ר לוי, נוי"ר נוסף לפני זה מאמר שלם, אשר לא נמצא צפסיקתא ולא צכ"י אקספארד ונתחננוא, ולמה צצעת ימים אלא כדי שצדק כו', והמאמר שם כלו תמוה ע"ש צמ"כ, ונילקוט אמר שם רמז תרמ"ג צס וי"ר נתחל רק, למה צצעת ימים כדי שצדק שם נמצא צו דבר מוסר הרי זה פסול ע"כ, ולדעת גם המאמר נוי"ר שם דמנין חמ' היא הוספה אחרת, ומוסף על שור או כשב או עז כי יולד, וכצ"ל פרט ליוצא דופן דמנין חמ' יוצא דופן כו'. וע"י צצכרא אמר פ"ז סימן קכ"ה. כי יולד פרט ליוצא דופן ע"ש. (פח) משל למלך שנכנס למדינה כו'. מנאצי צצנולי הלקט כ"י (ערוגה השנייה סימן צ"ג) ח"ל רנית קרצנותיה, וכי קרצנות שנת הוא רוצה קרצנות החול אינו רוצה אלא כך פירושו של רנית שם קרצן אלא אם כן עבר עליו שנת, וכן הוא מפורש צפסיקתא שדור או כשב ר"י דסכנין צצ"ל, משל למלך שנכנס למדינה והוציא ברח ואמר, כל אדם לא יראו פני עד שיראו פני המטרונה תחלה כך אמר הקב"ה לישראל, אל תקרינו לפני קרצן עד שחצורו עליו שנת, שח"ן ז' צלא שנת, ואין מילה צלא שנת, לכן יצדו רנית קרצנותיה, ולצון רנית על שם מיוסם השמיני והאלה ירצה

שור או כשב

תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו השבת, שאין שבעה בלא שבת, (פס) ואין מילה בלא שבת.

(צ) וְשׁוֹר או שֶׁה אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֲחֵר (שם שם כ"ח) ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר, יודע צדיק נפש ברחמו (משלי י"ב י') יודע צדיק, זה הקב"ה, שכתוב בתורתו (דברים כ"ב ו') לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים, ורחמי רשעים אכזרי (משלי שם) זה סתריב שכתוב בו (הושע י' יד) אִם עַל בָּנִים רִשְׁטָהוּ (צא) ר"א יודע צדיק, זה הקב"ה, שכתוב בתורתו שור או שֶׁה אֶת־וְאֵת בְּנוֹ וְגו' ורחמי רשעים אכזרי, זה המן הרשע, דכתיב ביה (אסתר ג' י"ג) לְהַשְׁמִיד לְחֵרֹתָם וְלֹאֲבָר אֶת כָּל הַיְּהוּדִים וְגו', (צב) א"ר לוי אוי להם לרשעים שהם (צג) מתרחמים בעצות רעות על ישראל, וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך, כגון עשו אומר שומה היה קין, שדרג את אחיו בחייו אביו ולא היה יודע שאביו יפרה

הערות ותקונים.

ירצה עכ"ל. וכן מונח כן נתינת רצתי סימן י"ז, וידוע כי הנתינת הוא קינור משנולי הלקט. ומרן ז"ל א"ח סימן רפ"ו הביא ג"כ את השנולי הלקט, וכיון למאמר שהנתינת. וגם מרן ז"ל ראה השנולי הלקט נכ"י. ועיין בט"ז י"ד סוף סימן רס"ה אות י"ג, שהביא המאמר הזה בשם ו"ר פכ"ז. ועיין נוסח תזריע דף מ"ד ע"א ברע"א מהמנחם, וקרבנא דא כנונא דקרבנא דנעירא, דא לח' ימים, ודא לח' ימים, דכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה, נמאי ירצה נמענר עליה חד שנתא כיון דאענר עליה חד שנתא כדון ירצה דא לקרבנא ודא לקרבנא, אמאי נגון דאחידקן ואזדון לגני ההוא שנת רחא דנרית קדישא ע"כ, וכן עיין נוסח אחר (דף ג"א ע"ב) והיה שנת ימים תחת אמו נגון לאחידקנה ביה ההוא חילא ואחידקיים ביה ונמה יתקיים ביה כד משרי עליה שנת חד כו'. (פס) ואין מילה בלא שנת, נכ"י אקספארד וז"ר ותנחומא, וזילקוט אמור שם רמז תרמ"ג בשם ו"ר, נמאל אחר זה א"ר יצחק ומשפט אדם ומשפט נהמה משפט אדם וציום השמיני ימול נצר ערלתו, משפט נהמה, וציום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' ור' יצחק סוף דרשתו על סיפא דקרא ומיום השמיני והלאה ירצה (ויקרא כ"ג כ"ז). והמאמר הזה מונח למעלה על אדם ונהמה תשיע ה', ואחר סיום המאמר מר' יצחק שהנתינת נוסח ז"ר אמר שלם, כלומר אם הנתינת לפני קרבן נרצון ונענוה הוא קרבני, ואם נאונם ע"כ איני מעלה כך שתקריב לפני אלא אשה לה' ודכוותה (נמדנר כ"ח) זו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי, מה לאשי אמר הקב"ה אם הנתינת נרצון ונענוה הוא קרבני ואם נאונם הרי הוא לאשי ואינו לאש ע"כ. והלשון "אלא אשה לה'" נרדף תיקון, ודברי המ"כ דחוקים. (צ) ושור או שֶׁה אותו ואת בנו לא תשחטו וכו', ר' נרכיה נצר"ל אמר יודע צדיק נפש נהמתו כו'. עיין בתום מנילה כ"ה ע"א ד"ה מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינם אלא נזירות, ח"ל קשה להר"ר אלחנן, על מה שיסד הקליר, נקדושתא שאנו אומרים ציום ז' של פסח, נדקו אותו ואת בנו לא תשחטו ציום אחד דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא נזירה עכ"ל, והוא תמוה כי איך משמע זה מן נדקו אותו ואת בנו. וראיתי בפסקי תוס' שם (סימן כ"ד) שכתבו ח"ל. הפייט יסד נדקו אותו ואת בנו ומוציא הפסוק יודע צדיק נפש נהמתו משמע שהן רחמים, ותנן מדנריהם כי ממה שהציא הפייטן את הפסוק יודע צדיק נפש נהמתו משמע זה, לא מלשון נדקו אותו ואת בנו כו'. והיה איכא נוסחא אחרת לפני נעלי תמוה נקדושת הקליר, וכאשר תראה מיוסדים דברי הקליר על מאמר הפסיקתא שלפנינו, ואף כי נקדושת הקליר אין כל זכר מפסוק הזה, היה כן לפני נעלי תמוה' כמו שמוצא בפסקי תוס' שם, והפסיקתא היא סעד לדבריהם. (צא) ד"א יודע צדיק, זה הקב"ה שכתוב בתורתו ושור או שֶׁה אותו ואת בנו וכו', כ"ה נכ"י אקספארד ותנחומא. ונאות לעיין הדרג שגזרת המן היתה לעשות אותו ואת בנו לא תשחטו, כי נגזר להרוג טף ונשים ציום אחד, אלא ז"ר מונח בנזקקים ושור או שֶׁה לא תשחטו הכתוב שור או שֶׁה או שֶׁה יולד, ושעות גלוי לעינים הוא, כי מה ענינה לאכזריות המן ונמה ונמדנר זה לה'. (צב) אמר ר' לוי אוי להם, נשנה נמדנר אסתר פ' ויקראו סופרי המלך ומונח בילקוט זכריה רמז תקפ"ג בשם התנחומא. (צג) מתרחמים, ז"ר, ונתנחומא, וכ"י אקספארד, מתעסקים נענות רעות

יפרה וירבה, אני איני עושה כן, אלא (בראשית כ"ז מ"א) יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי. פרעה אמר שומה היה עשו, שאמר יקרבו ימי אבל אבי וגו', ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו, אני איני עושה כן, אלא עד דאינון דקיקין תחות כורסי אמתהון, אנא מתניק להון, הה"ד (שמי"א כ"ב) כל הכן הילור היאורה תשליכו וגו' וכן המן אמר שומה היה פרעה. שאמר וכל הבת תחיון לא היה יודע שהבנות נשאות לאנשים, ופרות ורבות מהם, אני איני עושה כן, אלא להשמיד ולחרוג ולאבר את כל היהודים מנער ועד זקן וטף ונשים ביום אחד (אסתר ג' י"ג) א"ר לוי אף נוג ומנוג לעתיד לבוא עתיד לומר כן, שושים היו הראשונים שהיו (צד) מתקוממים בעצות רעות על ישראל, ולא היו יודעין שיש להם (צה) פטרון בשמים, אני איני עושה כן, אלא בתחלה אני מזדווג לפטרונם ואחר כך אני מזדווג להן, הה"ד (תהלים ב' ב') יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו אמר לו הקב"ה, רשע לי באת להזדווג, חייך שאני עושה עמך מלחמה, הה"ד (זכריה י"ד ג') ויצא ה' ונגלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב (צו) וכתיב (ישעיה מ"ב י"ג) ה' כנבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר.

וכי תזבחו ובח תודה לה' (ויקרא שם כ"ב כ"ט), ר' פנחס ור' לוי ור' יוחנן (צו) בש"ד מנחם דגליא אמר, (צה) לעתיד לבא כל הקרבנות במלין, וקרבן תודה אינה במלה לעולם, וכן כל ההודיות במלים, והודיות תודה אינה במלה לעולם, הה"ד (ירמיה ל"ג י"א) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות כי טוב ה' כי לעולם חסדו מביאים תודה בית ה'. הודו את ה' אלו ההודיות, מביאים תודה, זה קרבן תודה, וכן דוד אמר (תהלים נ"ז י"ג) עלי אלהים נדריך, אשלם תודות לך, תודה אינו אומר, אלא תודות, זה ההודיה, וקרבן תודה:

הסלה פסקא שור או כשב.

הערות ותקונים.

רעות, ונילקוט זכריה ס, מעתיקים ענות. (צד) מתקוממים, נכ"י אקספארד, וי"ר, ותחומא, ס"ז מתעסקין. (צה) פטרון, מוצא נערך ערך פטר ד' נגס הפסקא הזאת, והמלה יונת ורומית *Patronus* πατρων, ענינה מלך ומנן ופרקליט (שטנהערר). (צו) וכתיב ה' כנבור יצא, נכ"י אקספארד, וי"ר, ותחומא, מוצא הכתוב הזה לפני הכתוב מזכריה. ואחר הכתוב מזכריה ס"ס, מה כתיב חזון (זכריה י"ד ט') והיה ה' למלך על כל הארץ וגו'. (צו) נגס ר' מנחם דגליא, נכ"י אקספארד, נטעית נגס ר' לוי דגליא. (צה) לעיל כל הקרבנות, נגס נז"ר פ"ט, ונפכ"ז, ונמדרש ש"ט ומזמור לוי, ומזמור ק', ע"ג. ועין צהרמזין נפ"י לפ' אמור פסוק חמן תלפנה, שס"ס והמשכיל יצן חס סוד מה שאמרו רבותינו, כל הקרבנות נטלין וקרבן תודה אינו נטל לעולם כו'. ועין ישעות משיחו להרב אברנאל, העין הרציע סוף פ"א שאין הכוונה שנטל דבר ממנות התורה, אלא שזו ינטל יצר הרע לצ האנן מנצרים, כמ"ג וחס הנפוני ארתיק מעליכס, ואח"ל זה יצר הרע הנפון נבלו, וע"כ יתנטלו רובי הקרבנות הנאים על חס תעא, וילת הקרבן הנא להודות לה' על הטובה.